

Správa o dezinformáciách na Slovensku v roku 2024

#ZASTAVME #HOAXY

OBSAH

PREDSLOV AUTORA	3
1 ÚVOD	4
2 RUSKÁ PROPAGANDA	7
3 HYBRIDNÉ HROZBY	16
4 KAPITULÁCIA ŠTÁTU	21
5 PREZIDENTSKÉ VOĽBY	24
6 ATENTÁT NA PREMIÉRA	28
7 ĎALŠIE HOAXY	31
8 NENÁVISTNÉ PREJAVY	35
9 EDUKAČNÉ KAMPANE	37
10 PODCASTY	41
11 PODVODY	42
12 ĎALŠIE AKTIVITY PROJEKTU	45
13 ZÁVER	49
14 ĎAKUJEME ZA PODPORU A SPOLUPRÁCU	50

ŠTATISTICKÝ PREHĽAD – HOAXY A PODVODY

Dezinformačné naratívy: **206**

Online podvody: **49**

Facebook

Zverejnené príspevky: **693**

Počet sledovateľov: **29 720**

Celkové pozretia obsahu: **4,1 mil.**

Celkový dosah: **950 tis.**

Celkové interakcie: **371 tis.**

Celkové zobrazenia videí: **1,1 mil.**

Instagram

Zverejnené príspevky: **721**

Počet sledovateľov: **24 376**

Celkové pozretia obsahu: **4 mil.**

Celkový dosah: **612 tis.**

Celkové interakcie: **153 tis.**

YouTube

Počet odberateľov: **1 155**

Počet zhliadnutí: **32 716**

LinkedIn

Počet sledovateľov: **1 277**

PREDSLOV AUTORA

Na rozdiel od predošlých vydaní tejto ročenky som ako autor pokladal za potrebné pridať zopár riadkov vo forme predhovoru. Čitateľ jej aktuálneho vydania môže nadobudnúť dojem frustrácie, depresie a kapitulácie. Týmto emóciám sa nemožno čudovať, keď na základe chaotickej komunikácie štátnych inštitúcií sa z mieru stáva vojna a z vojny mier. Keď hrdé vlastenectvo vystriedal stiahnutý chvost kolaborantov s putinovským režimom. Keď sa z celoživotných, apolitických odborníkov stávajú štvanci, na úkor ktorých sa do popredia dostávajú nielen nevzdelaní, ale aj primitívni a agresívni jednotlivci šíriaci nenávisť, skrývajúci sa za dnes už nič nehovoriacu frázu „Každý má právo na svoj názor“.

Boj proti hoaxom sa nikdy neskončí. Hoaxy a všetko s nimi príbuzné sú staré ako ľudstvo samo. Nikdy sa ich nezbavíme. Našou úlohou ich bude držať v klietke ako skrotené zviera. Dostať ich pod kontrolu. V histórii ľudstva sa to darilo niekedy viac, niekedy menej. Dnes sme vo fáze, keď máme oprávnený pocit, že nás zahnali do kúta. V mnohých krajinách sveta k tomu prispeli politickí predstavitelia, ktorí sa k moci dostali vďaka šíreniu hoaxov a vďaka demokratickým voľbám. To je len jeden z mnohých paradoxov ich sveta.

Dnes nezaostávajú ani najbohatší ľudia sveta, prevádzkovatelia sociálnych sietí, ktorí ohýbajú svoje názory podľa toho, kto je pri moci, s jediným cieľom – generovať čo najväčšie zisky za každú cenu. Situácia sa zdá byť neriešiteľná...

Demokracia má množstvo chýb. Niekedy sa nedokáže ubrániť, lebo hrá až príliš fér. Niekedy musí byť zahnaná do kúta, dobitá, ponížená, aby sa znovu dokázala postaviť na nohy. Je to proces, ktorý sa v mnohých, mnohých krajinách sveta opakuje. To, že sme sa ho dožili aj my, nie je ničím výnimočné. Stalo sa, čo sa stalo. Realite treba čeliť, neutekať a nevzdávať sa. Konať tak, ako v minulosti konali predošlé generácie – nevzdali sa v mnoho ťažších momentoch histórie.

Verím, že táto príručka bude nielen mementom našej doby, zdrojom negatívnych emócií, ale aj materiálom pre ďalšie vedecké skúmanie a zároveň, paradoxne, zdrojom energie pre tých, ktorí to so Slovenskom ešte nevzdali. Že si povedia, ako dokážu nabráť sily, aby sa to, čo je v tejto ročenke napísané, navždy stalo len trpkou spomienkou na minulosť. Aby budúcnosť bola úplne iná.

Verím, že už čoskoro príde deň, keď strategickú komunikáciu Slovenskej republiky so všetkým, čo k tomu patrí, vybudujeme nanovo. Nebude to len o úradníkoch, ale o všetkých odvážnych občanoch, ktorí sa nikdy nedokázali vzdať.

Veríte v to aj vy?

1 ÚVOD

Rok 2024 bol pre Slovenskú republiku prvým rokom, keď v štáte absentovali efektívne nástroje na boj proti dezinformáciám. Stalo sa tak po prvýkrát od roku 2017, keď boli vybudované prvé personálne kapacity v oblasti strategickej komunikácie v rámci Ministerstva zahraničných vecí a európskych záležitostí SR. Súčasný stav nastal vplyvom politických rozhodnutí po parlamentných voľbách v roku 2023. V priebehu nasledujúcich mesiacov odišla alebo bola donútená odísť absolútna väčšina štátnych analytikov naprieč rôznymi inštitúciami.

Z pohľadu verejnosti išlo o zásadné dianie v štátnej správe – nastala absencia proaktívnej (preventívnej), reaktívnej aj edukačnej činnosti zodpovedných orgánov. Štát nebol schopný brániť tradičné demokratické princípy a hodnoty. Nedochádzalo k zamedzovaniu tvorby a šírenia falošných správ ohrozujúcich zdravie a život obyvateľov či ústavné zriadenie Slovenskej republiky. Žiadnym spôsobom neboli verejnosti poskytované vzdelávacie materiály na vybudovanie a posilňovanie vplyvu voči denne prítomnej ruskej propagande. Oficiálne účty inštitúcií na sociálnych sieťach v mnohých prípadoch stratili akékoľvek strategické opodstatnenie a stali sa len povinnou súčasťou nič nehovoriacich fráz a snáh o budovanie PR imidžov.

Pôsobenie prokremskej propagandy malo v štáte voľné pôsobenie, ktoré sa pretavilo do konkrétnych činov zo strany nielen politicky exponovaných osôb, ale aj Veľvyslanectva Ruskej federácie na Slovensku a ďalších entít plniacich záujmy Moskvy. V protipóle týchto elementov stáli nezávislé médiá a občianska spoločnosť. Obe skupiny sa stávali terčom útokov zo strany politicky exponovaných osôb, tzv. alternatívnych médií či jednotlivcov a rôznych proxy kanálov.

Najvyššími autoritami presadzovaná akceptácia tzv. alternatívnych médií prispievala k fatálnemu rozkladu vnímania pôsobenia hybridných hrozieb vo všeobecných, ako aj konkrétnych smeroch – to všetko viedlo z pohľadu občanov k vyvolaniu spleti nevyriešiteľného informačného chaosu, keď aj základné pojmy strácali svoj zmysel a stali sa spochybniteľnými.

Pozoruhodný vývoj nastal v prípade slovenskej dezinformačnej scény. Zatiaľ čo do volieb v roku 2023 sa často stavala do obhajcu vtedajšej politickej opozície, respektíve napádala len vtedajšiu politickú koalíciu, po voľbách a úspechu opozičných strán sa situácia obrátila. Dezinformačné stránky a individuálni aktéri sa stali šíriteľmi provládnych naratívov, respektíve prichádzali na pomoc politickým stranám a jednotlivcom v čase kríz – slúžili na odvádzanie pozornosti, otvárali nezmyselné, polarizujúce témy alebo šíрили nepravdy.

Uvedené zmeny v správaní ilustrujú konkrétne príklady, keď slovenská dezinformačná scéna šírila silné naratívy v minulosti, no po uplynutí istého času a zmene politickej situácie sa k nim nevracala – tvárila sa, akoby nikdy neexistovali.

Išlo napríklad o tieto naratívy:

- **Presuny vojsk:** Dezinformátori až na individuálne výnimky nereagovali na presuny vojsk členských krajín NATO po území Slovenskej republiky. Nešírili paniku o obsadení Slovenska či začiatku vojny zo strany USA.
- **Radiačné cvičenie:** Dezinformátori nereagovali na vládou schválené radiačné cvičenie. V minulosti by bolo samozrejmé, že takto verejne dostupný vládny dokument by sa stal nástrojom šírenia paniky v zmysle „Slovensko sa pripravuje na radiačnú vojnu, za ktorú bude môcť Ukrajina“.
- **Obranná dohoda s USA:** Takmer žiadnym spôsobom nebola komentovaná Obranná dohoda s USA, ktorá sa stala predmetom masívnych manipulácií začiatkom roka 2022. Politicky exponované osoby vtedy sľubovali referendum o jej zrušení a v bydliskách svojich náprotivkov, ktorí dohodu schválili v parlamente, nechali inštalovať billboardy, ktoré ich označovali za vlastizradcov. V roku 2024 k ničomu podobnému nedochádzalo. V rámci tzv. alternatívnych médií dochádzalo nielen pri tejto téme k začudovaným otázkam, kedy sa politicky exponované osoby s „tými zradcami“ už konečne vysporiadajú, avšak ďalší vývoj takýchto debát bol utlmovaný bez logického záveru.
- **Mobilizácia Slovákov do vojny:** V roku 2024 si na túto poplašnú správu už nikto nespomenul a nikto ju nepripomínal ako hoax, ktorý masívne vystrašil desiatky tisíc slovenských mužov, ktorí na jeho základe podpísali oficiálne tlačivo o odopretí mimoriadnej služby. Dezinformačná scéna sa nevracala ani k hoaxu o „zničení“ cintorína v Ladomirovej, ktorý spôsobil vtedajšiemu starostovi dodnes pretrvávajúce zdravotné problémy. V roku 2024 došlo k definitívnemu uzavretiu tohto prípadu zo strany prokuratúry – skutok sa nestal.

K čiastočnému upokojovaniu situácie prevádzkovatelia sociálnych sietí nepristúpili. Neefektívne zásahy proti nebezpečným šíriteľom život ohrozujúcich konšpirácií sa pretavovali vo forme nepochopiteľných krokov voči tým, ktorí proti hoaxom bojovali. Najmä Facebookom rokmi budovaný imidž zodpovednej sociálnej siete splasol ako bublina začiatkom roka 2025 bezprecedentným útokom Marka Zuckerberga na nezávislých overovateľov faktov. Nielen on, ale aj ďalší jeho kolegovia z biznisu sociálnych sietí vyslali do sveta jasný signál – všetky ich predošlé prezentované snahy o zodpovednú administráciu problematického obsahu boli len pretvárkou. Stali sa nespoľahlivými partnermi, ktorých by už žiadna demokratická vláda nemala brať vážne.

Projekt Hoaxy a podvody vydáva Správu o dezinformáciách po druhý raz za sebou.

Nejde o prehľad, ktorý by zachytával komplexný vývoj hybridných hrozieb a dezinformácií v rámci slovenského informačného priestoru – na to by rozsahom a metodológiou takýto materiál nepostačoval. Ročenka predstavuje pohľad na dezinformačnú scénu tak, ako ju pri svojej činnosti zachytili analytici projektu. Už jej beztak značný rozsah naznačuje, aký komplexný je stav v tejto oblasti na Slovensku.

Projekt Hoaxy a podvody začal svoju činnosť 23. januára 2024. Na začiatku bol zo strany štátneho orgánu označený za hybridnú hrozbu, pretože sa vraj mohol tváriť ako oficiálny štátny komunikačný kanál. Nešlo o nič iné ako len o lož a zneužitie postavenia štátneho orgánu, ktorý takéto hlásenie distribuoval. Naopak, projekt Hoaxy a podvody jasne komunikoval, že je občianskym projektom, akékoľvek mylné prepojenie na štátne zložky považovali jeho zakladatelia za poškodzovanie dobrého mena s ohľadom na aktuálnu situáciu v štátnych inštitúciách.

Prvý mesiac pôsobenia projektu priniesol úspešnú verejnú zbierku cez portál Donio.sk, prostredníctvom ktorej získal na svoju činnosť vyše tridsaťtisíc eur. Nasledovný úspech v domácich i zahraničných grantoch zabezpečil široké možnosti pôsobenia, aby sa činnosti mohli realizovať nielen vo virtuálnom, ale aj reálnom svete. Pre nikoho z dobrovoľníkov sa pôsobenie v rámci projektu nestalo zárobkovou činnosťou, išlo o aktivity vykonávané popri riadnom zamestnaní.

Narastajúci rozsah činnosti projektu ruka v ruke so stúpajúcimi štatistickými ukazovateľmi na sociálnych sieťach rovnajúcimi sa tým z čias existencie strategickému komunikácii v rámci Policajného zboru predstavovali tú najlepšiu motiváciu pre pokračovanie v nekonečnom boji proti hoaxom a v supľovaní toho, na čo štátne orgány kapitulovali.

Táto ročenka je sčasti venovaná aj výpočtu aktivít projektu a bola napísaná s cieľom stať sa pevnou súčasťou histórie ako poďakovanie aktívnej občianskej spoločnosti a všetkým, ktorí sa v roku 2024 pravidelne či nepravidelne podieľali na chode projektu.

2 RUSKÁ PROPAGANDA

Hybridný vplyv Ruskej federácie na Slovensku bol v roku 2024 nepochybný. Na rozdiel od predošlého obdobia nebol rozmach ruskej propagandy limitovaný žiadnymi hranicami v podobe efektívnej strategickému komunikácii a prirodzenej obranyschopnosti štátnych inštitúcií.

Na jednej strane sa v informačnom priestore šírili štandardné i nové falošné správy, na strane druhej dochádzalo ku kontinuálnemu pôsobeniu prokremeľskej propagandy so štandardnými cieľmi:

- vyvolať odpor zo strany slovenských občanov smerom k západným spojencom a medzinárodným spoločenstvám (Európska únia a NATO),
- rozšíriť počet slovenských podporovateľov ruskej strany vo vojne rozpútanej Ruskou federáciou,
- vyvolať znechutenie a negatívne nálady smerom k Ukrajine, jej oficiálnym zástupcom a obyvateľom/odídencom.

Na základe uvedeného môžeme konštatovať, že dlhodobými cieľmi vplyvu ruskej propagandy boli zastavenie podpory Ukrajiny a zmena orientácie Slovenskej republiky smerom k Ruskej federácii.

Absencia štátu brániť sa proti vplyvom ruskej propagandy prispela k informačnému chaosu a posilňovaniu postavenia cudzej štátnej mocnosti v radoch jeho vlastných obyvateľov. K bezprecedentným krokom dochádzalo zo strany vysokých štátnych predstaviteľov, ktorých výroky a konkrétne činy boli v súlade s prokremeľskou propagandou a záujmami Ruskej federácie. Pri absencii štátnej strategickému komunikácii tak zo strany časti spoločnosti dochádzalo k jej mäteniu a zavádzaniu, čo v konečnom dôsledku mohlo prispieť aj k jej presvedčeniu vo forme prikláňania sa na stranu Ruskej federácie.

Jedným z hlavných pilierov kremeľských naratívov je dlhodobá snaha zľahčovať priebeh ruskej vojny v Ukrajine¹. Vôbec prvým hoaxom, ktorý projekt Hoaxy a podvody vysvetlil, bolo tvrdenie politicky exponovanej osoby, podľa ktorej „**v Kyjive nie je vojna**“. Ako protiargument bol zverejnený štatistický prehľad dopadu vojny na hlavné mesto Ukrajiny k aktuálnemu dňu (viac ako 400 dronových útokov, 69 zabitých ľudí,

¹ V tejto brožúrke používame nezaužívanú formu používania predložiek (v Ukrajine, do Ukrajiny) v súvislosti s Ukrajinou ako gesto solidarity. jazykovaporadna.sme.sk/q/10221

z toho 7 detí, 294 zranených, 939 poplachov).

Fakt, že prvý vysvetlený hoax sa týkal nepravdivých výrokov vysoko politicky exponovanej osoby, napovedal **trend pôsobenia ruskej propagandy na Slovensku** na nasledujúce mesiace roka 2024 – jej nositeľmi sa stávali vysokí štátni úradníci a vplyvné osobnosti, ktoré svojimi komunikačnými aktivitami, ale aj **strategickou pasivitou**, výrazne pomáhali šíreniu záujmov cudzej štátnej mocnosti na Slovensku.

Rovnaký bagatelizujúci základ malo systematické dezinformačné ovplyvňovanie v podobe pravidelne zverejňovaných fotografií a videí zobrazujúcich bežný **život v Ukrajine**. Úlohou takto zvolenej komunikačnej stratégie bolo priniesť „dôkazy“ o tom, že Ukrajinci žijú normálne, žiadna vojna ich neohrozuje a všetko ostatné je len výsledkom „západnej propagandy“ – a v konečnom dôsledku je to dobrý dôvod na zastavenie pomoci Ukrajine. Autori takto cielene skomponovaných statusov zámerne zamlčovali základný logický fakt, že vojna zvyčajne neprebíha na stopercentnej časti územia daného štátu, obzvlášť ak je tak rozsiahly ako Ukrajina.

Na rovnaký účel – že všetko je v Ukrajine v poriadku – manipulátori zneužili menšiu verziu festivalu Pohoda, ktorý sa uskutočnil v Kyjive.

Značný rozsah pôsobnosti ruskej propagandy sa dotýkal **odôvodňovania nutičnosti vojenského zásahu v Ukrajine**. Nielen dezinformačné zdroje, ale aj autority či politicky exponované osoby, šírili už „dávno“ vysvetlené dezinformácie. „*Ukrajina si za vojnu môže sama kvôli vyčíňaniu neonacistov v roku 2014,*“ bolo často opakované klamstvo rovnako ako zmanipulovaný opis pozadia vypuknutia **požiaru Domu odborov v Ode**se. Ako dôkaz o neonacistických náladách v ukrajinskej spoločnosti mala svedčiť fotografia stíhačiek, ktoré nad Ukrajinou mali vytvoriť zostavu v tvare hákového kríža. Fotografia bola dielom manipulácie – na pôvodnom zábere bola len jedna stíhačka.

Hákový kríž bol prítomný na fotografii chlapca, ktorý ho mal mať vytetovaný alebo nakreslený na bruchu. Český dezinformačný profil k fotke uviedol: „*Asi poznáte všetci o koho jde? Jen ti z žlutomodrým borščem v hlavinkach v tom budou mít zmatek.*“ Takto formulované tvrdenie sa v prípade pôsobenia ruskej propagandy objavovalo často – autori hoaxov nemuseli explicitne uvádzať kľúčové slová, ako napríklad Ukrajina či Ukrajinci, stačilo zvoliť aj iné konštrukcie a prijímatelia obsahu veľmi dobre vedeli, čo sa im tvorca hoaxu snažil povedať. V prípade chlapca s hákovým krížom išlo o fotografiu z ruskej školy.

Do obraňovania práva Ruska vyvolať vojnu v Ukrajine sa pravidelne zapájalo Veľvyslanectvo Ruskej federácie v Bratislave. Jeho zamestnanci mali v roku 2024 k dispozícii voľné pole pôsobnosti – **štátne zložky žiadnym spôsobom nereagovali ani na ich najočividnejšie klamstvá**, ktoré sa prostredníctvom spriatelenej účtov, organizácií, alternatívnych médií či proxy kanálov znásobovali a šírili ďalej do slovenskej spoločnosti. Veľvyslanectvo zverejňovalo viac hoaxov na svojom účte na Telegram, na Facebook sa dostala len časť z nich, čo vypovedalo o ich prístupe a taktike k pôsobeniu na sociálnych sieťach.

Ruská ambasáda hájila vojnu aj takýmto spôsobom: „*Ruská strana vie o správach, podľa ktorých v záujme západných farmaceutických spoločností mohli byť bábätká použité pri experimentoch, ktoré Kyjev robil v nemocnici v Mariupole, príslušné informácie sa preverujú.*“

Významným pilierom prokremeľskej propagandy bolo **kontinuálne udržiavanie negatívnych až nenávistných nálad voči Ukrajincom**, prípadne voči odídencom žijúcim na slovenskom území.

Pozoruhodným dielom manipulátorov bolo video americkej televízie ohľadom diania na prebiehajúcich majstrovstvách Európy vo futbale. Podľa reportéra malo dôjsť k zákazu slovenských vlajok na štadióne na zápase medzi Slovenskom a Ukrajinou. Video pôsobilo presvedčivo a začalo sa šíriť v slovenskom dezinformačnom priestore. Na základe jeho analýzy a vyhľadania originálnej reportáže bolo zistené, že ide o deepfake a hoax, čo potvrdil aj Slovenský futbalový zväz prostredníctvom získaných informácií z miesta šampionátu.

Futbalový turnaj priniesol aj nepravdivú informáciu o tom, ako mali rumunskí fanúšikovia skandovať Putinovo meno (video bolo v skutočnosti z roku 2021 a v realite na Putina nadávali), a tiež aj fotografiu, na ktorej mali rovnakí fanúšikovia držať vlajku jednej z okupovaných častí Ukrajiny na podporu Ruska (fotomontáž).

Vlajky zohrali rolu aj v statuse dezinformačného účtu „Pravda zvíťazí“. Podľa textu sa vo Valčianskej doline nachádzali samé ukrajinské zástavy, slovenské chýbali. Na základe verejných zdrojov bolo zistené, že išlo o medzinárodnú akciu, majstrovstvá sveta záchranárskych psov, kde bolo viacero vlajok zahraničných účastníkov.

Ruská propaganda sa snažila zodpovednosť za teroristický útok v Moskve hodiť na Ukrajincom, čo vyvolalo paradoxný spor – v protipóle stáli radikálni islamisti, ktorí si tak svoju zodpovednosť za (z ich pohľadu) „hrdinský čin“ museli vydoberať. V rámci inej zahraničnej udalosti mal byť zodpovedný za nehodu nákladnej lode v USA občan Ukrajiny.

V prípade diania na území Slovenskej republiky bolo pravidlom obviňovanie Ukrajincov za menej či viac závažné činy:

- Kamionista, ktorý pri nehode usmrtil dvoch slovenských hasičov, je Ukrajinec.
- Manželka muža, ktorý spáchal atentát na premiéra Fica, je Ukrajinka.
- Ukrajinka nedostala pokutu za parkovanie na nesprávnom mieste, Slovenka áno.
- Ukrajinec plánoval atentát na prezidenta Pellegriniho.

- Ukrajinci priniesli na Slovensko čierny kašeľ (prípadne bol vypustený z laboratória).
- Odídenci z Ukrajiny tunelujú slovenské zdravotníctvo (popreli to všetky slovenské poisťovne).

Uvedené hoaxy neznamenal, že sa odídenci z Ukrajiny nedopúšťali trestných činov a morálnych zlyhaní. Tak, ako aj v čase existencie strategickej komunikácie v rámci Policajného zboru, rovnako aj v rámci pôsobenia projektu Hoaxy a podvody bolo širokej verejnosti pripomínané, aby za zlyhanie jednotlivcov nehanila celú národnostnú a akúkoľvek inú skupinu. Na takto komunikovaný odkaz boli využívané príklady slovenských občanov, ktorí sa dopustili vražd v zahraničí, avšak za ich zlyhanie neboli ich krajania hanení a stigmatizovaní.

Aj v roku 2024 sa sociálnymi sieťami šíril jeden z najpevnejších hoaxov ruskej propagandy, podľa ktorého Ukrajinci predávali deti „na orgány“, čo mali dokazovať zábery cenníka. **Na základe analýzy projektu Hoaxy a podvody bol vytrasovaný „príchod“ tohto hoaxu do slovenského informačného priestoru:**

1. V decembri 2023 sa zmanipulované video objavilo na YouTube kanáli bielo-ruského štátneho média.
2. Dňa 23. 2. 2024 bolo zverejnené v českej dezinformačnej skupine na Telegramu.
3. O dve a pol hodiny neskôr ho anonymný účet poslal do dvoch slovenských uzavretých skupín na Telegramu, ktoré používajú názvy súvisiace s parlamentnou politickou stranou (a do ďalšej výraznej skupiny).
4. Video, resp. jeho časti, boli následne šírené do ďalších slovenských telegramových kanálov (SPRÁVY z DOMOVA a ZO SVETA, PRAVDA A VÍŤAZSTVO SPOLOČNE, AKWSK).
5. Informácie z videa zverejnil web Armadnymagazin.com, ktorý bol krátko po začiatku ruskej vojny zablokovaný Národným bezpečnostným úradom.
6. Hoax sa začal masovo šíriť v slovenských kanáloch a skupinách aj mimo Telegramu.

V prípade dezinformačných útokov na Ukrajincov rezonoval ich najvýraznejší cieľ. Prezident Volodymyr Zelenskyj, ako líder protistrany, bol legitímnym cieľom lživých správ od začiatku ruskej vojny. Popri ľahko vyvrátiteľných a dookola sa opakujúcich falošných správach o jeho **luxusnom štýle života a majetkoch** bol na sociálnych sieťach neustále pripomínaný silný naratív o tom, že už **nie je legitímnym prezidentom Ukrajiny**. Prečo? Lebo mu uplynulo funkčné obdobie a v Ukrajine neboli vyhlásené prezidentské voľby. Autori tohto hoaxu opomenuli ukrajinskú ústavu, podľa ktorej sú akékoľvek voľby zakázané v čase vyhláseného stanného práva. Rovnaký zákon platí aj na Slovensku.

V súvislosti s ukrajinským prezidentom boli vytvorené aj tieto naratívy:

- Od kráľa Karola III. si kúpil luxusné sídlo.
- Kúpil si hotel a kasíno na Cypre.
- Olena Zelenská si kúpila automobil Bugatti a predáva ukrajinské deti pedofi-lom na Západ.

Nemenej dôležitým cieľom prokremeľskej propagandy bolo **permanentné udržiavanie strachu** medzi občanmi štátov vojensky podporujúcich Ukrajinu, Slovensko nevnímajúc.

V porovnaní s minulosťou sa v slovenskom informačnom priestore vyskytovalo **menej dezinformácií** zneužívajúcich presuny armádnej techniky po slovenskom území. V jednom konkrétnom prípade sa zábery zachytené slovenským občanom dostali do ruských informačných zdrojov. Autori takýchto materiálov zvyčajne hovorili o zaťahovaní Slovenska do vojny či priamo o blížiaci sa hrozbe začiatku III. svetovej vojny. **V uvedenom prípade išlo o dôkaz, ako sa bežní obyvatelia stávali informačnými zdrojmi pre kremeľských propagandistov.**

Bývalá diplomatka Iveta M., dlhoročná tvorkyňa dezinformácií, podrobila kritike mediálnu kampaň ministerstva obrany na podporu členstva v NATO. Aj v jej prípade išlo o naratívy zaťahovania Slovenska do vojny, avšak podobné prejavy boli v porovnaní s minulosťou izolované a nedochádzalo k ich masívnym amplifikáciám zo strany vplyvných domácich dezinformačných zdrojov.

Najväčšiu spätnú väzbu u verejnosti vyvolali výroky vysoko politicky exponovanej osoby, podľa ktorej na medzinárodnom fóre bola zo strany francúzskeho prezidenta presadzovaná myšlienka nasadenia vojakov európskych krajín do bojov v Ukrajine. Išlo o dovtedy nevídané vynesenie obsahu dôverných diskusií zo strany exponovanej osoby v súlade s potrebami a cieľmi ruskej propagandy. Kremeľ propagoval podobné naratívy prostredníctvom šéfa Služby zahraničnej rozviedky Sergeja Naryškina. Ten verejne vyhlásil, že má informácie o francúzskom pláne poslať do boja na Ukrajinu dvetisíc vojakov. Hoax spojil s vyhrážkou, že francúzske jednotky by boli pre Rusov „legitímny, prioritný cieľ“.

Trvalé udržiavanie strachu zo strany ruskej propagandy či domácich aktérov vytváralo absurdné situácie. Na jednej strane bolo možné sledovať snahy dezinformačnej scény o posilňovanie „suverénneho vlastenectva“, útoky proti „zotročovaniu národných identít“ zo strany Západu a medzinárodných spoločenstiev, no na strane druhej táto dezinfoscéna na pravidelnej báze šírila samozvané analýzy o zatiahnutí jednot-

livých štátov do vojny s Ruskom, o možných následkoch zo strany Ruska a podobne. V konečnom dôsledku boli takýmto spôsobom systematicky vysielané signály, aby sa daná krajina proti Rusku nestavala, aby opustila západné štruktúry, ba aby došlo až k jej pasívnemu poddaniu pod vplyv kremľského režimu. Tvorcovia takto štruktúrovanej komunikácie často prehliadali reálne vyhrážky od predstaviteľov Ruskej federácie, naopak vytvárali si vlastné prehnané analýzy, ktorých cieľom bolo udržiavanie strachu v spoločnosti. **Platilo nepísané pravidlo – preháňať, fabulovať, manipulovať či zosmiešňovať kroky Západu a zároveň zamlčovať, prehliadať a zľahčovať kroky Ruskej federácie.**

Ak sa prokremľské zdroje niekedy nevyhrážali, zastupovali ich slovenskí propagandisti a manipulátori. Dochádzalo tak k **absurdným situáciám**, keď aj do úst prezidenta Putina boli vložené slová, ktoré nikdy nepovedal. Jeho nepravdivé vyjadrenie malo byť reakciou na povolenie zo strany USA na používanie rakiet dlhého doletu pre Ukrajincov: „Dokument bol podpísaný. Dmitrij Medvedev je vo veliteľskom centre jadrových síl. Všetci sme už na svojich pozíciách. A nezabudnite, my ako mučeníci sa dostaneme do neba a oni jednoducho zdochnú,” znelo vo videu zmanipulovanom pomocou technológie deepfake.

Pozoruhodným vzorcom správania zo strany širiteľov tohto nepravdivého tvrdenia bola neschopnosť jeho odsúdenia. **Manipulátori nekritizovali to, čo mal povedať prezident Putin, naratív otáčali vždy v prospech Ruskej federácie – rozširovali strach, kritizovali západné mocnosti a naznačovali potrebu vzdania sa v prospech Ruska, čo bolo úsmevné v kontraste s ich dlhodobou budovaným imidžom hrdých vlastencov.**

Cieľom prokremľskej propagandy sa stávala takmer každá udalosť z priebehu ruskej vojny v Ukrajine. Exemplárnym príkladom sa stal ruský útok na detskú nemocnicu v Kyjive pri ktorom zahynulo dvadsaťsedem civilistov. **Ruská ambasáda v Bratislave hovorila o zásahu vojenských a nie civilných cieľov.** Už drzosť ich tvrdenia, teda akési popretie základných faktov, dodávalo odvahu a argumentačnú muníciu pre stúpencov kremľského režimu na Slovensku. Ak si niečo podobné dovolilo tvrdiť priamo veľvyslanectvo, niečo na tom muselo byť pravdy, mohli tvrdiť mnohí vrátane poslanca NR SR, ktorý útok verejne spochybnil.

O niečo premyslenejšie pôsobili zábery muža v bielom oblečení, ktorého policajti oblieval falošnou krvou. Vraj malo ísť o doktora z ukrajinskej nemocnice, ktorý tak zohral propagandistické divadlo. V skutočnosti nešlo o tú istú osobu, čo bolo potvrdené analýzou skutočných záberov z nemocnice a videa „policajta s doktorom“.

Rovnaké naratívy získané z Rusmi spriatelených zahraničných zdrojov priniesol slovenský dezinformačný profil **Libor Mačuha**, jeden z najaktívnejších dezinformačných

kanálov od čias pandémie, proti ktorému spoločnosť Meta a ani štát dodnes žiadnym spôsobom nevedia/nechcú zasiahnuť.

Osobitnou kapitolou sa stala téma zbierky **Munícia pre Ukrajinu**, v ktorej slovenská verejnosť vyzbierala viac ako štyri milióny eur, čím vytvorila rekord v zbierkovej činnosti na Slovensku. Kampaň sa stala terčom proruských dezinformačných útokov. Zbierka mala byť podľa prominentných dezinformačných zdrojov trestným činom podľa § 419 (účasť na bojovej činnosti organizovanej ozbrojenej skupiny na území iného štátu). Došlo aj k podaniu trestného oznámenia, ktoré bolo neskôr políciou odmietnuté. Ďalší hoax priniesol informácie o zneužití peňazí na korupčné správanie predstaviteľov ukrajinského režimu. Nielen tie vymenované, ale všetky naratívy týkajúce sa zbierky mali za úlohu znechutiť, prípadne vystrašiť občanov od poskytovania podpory Ukrajine.

Pozoruhodnou aktivitou oplývali **proxy kanály** podporujúce Ruskú federáciu či **individuálne účty**, ktoré internetový priestor zásobovali masívnou prokremľskou propagandou o tom, že podpora zbierky znamená podporu zabíjania detí. Takto cynicky naformulované vyjadrenia zámerne zamlčovali fakt, že celú vojnu vrátane zabíjania detí vyvolala Ruská federácia, ktorej vojaci nielen deti zabíjali, ale aj unášali a znásilňovali. Takéto naratívy šíril napríklad profil Janka Pfirmán, v minulosti známy aj ako Jana Porubská, Xenia Kopecká, Džejna Kopecká alebo Slovanský výbor spojený s osobou Tomáša Špačka.

Pomyselným protipólom sa stala zbierka iniciovaná starostom obce Smilno na východe Slovenska. Vladimír Baran vyzbieral viac ako 50 000 eur určených pre Rusov z Kurskej oblasti. Symbolický šek odovzdal ruským predstaviteľom spoločne s bývalým poslancom Antonom Korbom v Moskve. Fotografia z tohto aktu sa šírla na sociálnych sieťach a vzbudila pozornosť Ozbrojených síl Slovenskej republiky, keďže obaja Slováci mali na sebe oblečené vojenské uniformy. Slovenská armáda sa od zneužitia uniformy dištancovala. **Išlo o jediný verejný prejav namierený proti ruskej propagande zo strany slovenských štátnych orgánov za rok 2024.**

Jedným z ďalších príkladov verejnej reakcie bolo stanovisko ministerstva zahraničných vecí, ktoré dementovalo správu ruskej spravodajskej agentúry TASS o tom, že by sa „Slovenská republika zúčastnila konferencie v Minsku a že prejavila záujem zapojiť sa do rámca eurázijskej bezpečnostnej architektúry“. Citovaná reakcia sa neobjavila na hlavných komunikačných kanáloch rezortu zahraničia, čo bolo ďalším poznávacím znakom novej „strategickej komunikácie“ štátu – ak jednotlivé inštitúcie či jej predstavitelia pri pôsobení ruskej propagandy na Slovensku nemlčali, tak stanoviská uverejňovali na menej populárnych sociálnych sieťach, prípadne sa len okrajovo vyjadrovali pre médiá.

Ďalšie hoaxy v prospech ruskej propagandy:

- V čase zjednotenia Nemecka mali byť ZSSR dané záruky, že Ukrajina nikdy nevstúpi do NATO (v roku 2014 to poprel M. Gorbačov).
- Prezident Zelenskyj plánuje útok na detský inštitút v Kyjive a zvalí to na Rusko.
- Nemecká továreň skrachovala kvôli protiruským sankciám.
- Ukrajinci majú vlastné euro, ich vstup do Európskej únie nám bol zatajený.
- Rusi v Ukrajine zbombardovali českých dôstojníkov.
- Spisovateľka J. K. Rowlingová si kúpila byt v Moskve.
- Americké veľvyslanectvo varovalo svojich občanov, aby necestovali na letné olympijské hry v Paríži, lebo je to nebezpečné (Rusmi vytvorený hoax).
- Členovia kyjivského symfonického orchestra utiekli pred Zelenským do Francúzska.
- Útočníka s nožom v Austrálii eliminoval náhodný ruský okoloidúci (išlo o Francúza).
- Český premiér Petr Fiala má v Ukrajine bratranca – podnikateľa, a preto Česko pomáha Ukrajine.
- Ruská armáda zadržala francúzskeho vojaka bojujúceho v Ukrajine.
- Spoločnosť Meta zablokovala stránku Brat za brata na základe tlaku Európskej únie (stránka bola do pár hodín obnovená, Európska únia s tým nič nemala).
- Video vojakov s komentárom, ako Ukrajinci idú na istú smrť (išlo o Bielorusov).
- Pretrhnutie priehrady v Orsku majú na svedomí myši.
- Cieľom ruského útoku bolo zničenie ukrajinských pedofilov.
- Moldavsko žiada o pripojenie k Rusku.
- Francúzsky prezident vyslal do Ukrajiny cudzineckú légiiu.
- NATO vstúpilo do vojny s Ruskom, do Ukrajiny miera prvé „mierové“ oddiely.
- Ruská „vyšetrovací komisia“ bez dôkazov obvinila západné krajiny, že v Rusku financovali terorizmus cez súkromné spoločnosti v Ukrajine.
- Katynský masaker spôsobili Nemci.
- Ukrajinskí vojaci páli figúrku Donalda Trumpa.
- Dominik Hašek bol príslušníkom ŠtB.
- Rusko je bohatá krajina, ktorej obyvatelia netrpia chudobou.
- Moldavci budú mobilizovaní do vojny, ak vyhrá kandidátka, ktorej politika je orientovaná na západ.

Projekt Hoaxy a podvody sa popri reaktívnej činnosti v podobe analýz a vysvetľovania ruských hoaxov venoval aj prevencii – proaktívnej činnosti. Jej spoločným menovateľom bolo prinášanie reálneho pohľadu na zámery putinovského režimu a na život obyčajných obyvateľov Ruskej federácie.

Napríklad, keď televízny moderátor Vladimir Solovjov povedal, že Ukrajina nemôže existovať a otvorene hovoril o konflikte so Západom na ďalšie desaťročia. Dmitrij Medvedev, bývalý ruský prezident, predpovedal, ako Rusko dobyje Kyjiv a Odesu. Kontrastným bolo v rovnaký deň zverejnené vyjadrenie ministra zahraničných vecí Sergeja Lavrova na sociálnej sieti ruskej ambasády v Bratislave, podľa ktorého chcelo Rusko mier. **Protichodné vyhlásenia a do očí bijúce ciele „špeciálnej vojenskej operácie“ poskytovali najlepší pohľad na zmysel pôsobenia prokremelskej propagandy – vytváranie absolútneho chaosu, ktorý sa dal charakterizovať aj ako „ruský jadrový mier“.**

V protipóle k vyhrážkam predstaviteľov ruského režimu stáli silné, vlastenecké, prozápadné a suverénne vyjadrenia predstaviteľov tretích krajín, ako napríklad rázny postoj poľského ministra zahraničných vecí Radosława Sikorského. Bohužiaľ, podobná metóda nebola využívaná slovenskými politickými autoritami.

Prekladom a titulovaním videí od tretích zdrojov zobrazujúcich skutočný život v Rusku dochádzalo k prirodzenej konfrontácii všade zasiatej ruskej propagandy s realitou. Či už išlo o základné štatistiky porovnávajúce život na Východe a Západe, zúfalosť vdov po masovo mobilizovaných ruských vojakoch alebo aj samotných vojakov sťažujúcich sa na podmienky na fronte, takéto **autentické materiály** boli cenou súčasťou budovania odolnosti voči klamstvám produkovaným aj z vysoko politicky exponovaných slovenských zdrojov.

V rámci prinášania autentického pohľadu nechýbali informácie o brožúrke pre ruských vojakov, ktorá vyobrazovala Ukrajincov ako zvieratá. Nemenej významným bolo pravidelné pripomínanie aktuálnych následkov ruskej vojny v Ukrajine – najnovšie zábery v podobe fotiek a videí ohľadom útokov na civilné ciele boli toho najlepším dôkazom.

3 HYBRIDNÉ HROZBY

V roku 2024 došlo v Slovenskej republike k zvýšeniu vplyvu a pôsobnosti hybridných hrozieb v dvoch smeroch – zo strany **externých skupín** a zo strany domácich aktérov.

Najvýraznejšia činnosť externých skupín mala podobu útokov na chod niektorých inštitúcií. Išlo napríklad o systematické nahlasovanie umiestnení výbušných systémov v školských zariadeniach, ktoré najmä na začiatku školského roka 2024/25 zásadne ovplyvnili priebeh výučby naprieč celým Slovenskom. Rovnaké útoky postihli aj školy v Českej republike. Miestna spravodajská služba otvorene hovorila o pôvode útoku z Ruskej federácie, slovenské orgány sa podobnej zmienky zdržali.

Domáci aktéri oplývali rozsiahlou aktivitou. Jej najčastejšia forma mala podobu pobytov konkrétnych občanov v Ruskej federácii. Išlo napríklad o tieto cesty:

- **Svetový festival mládeže v Soči:** Delegácia okolo 30 slovenských účastníkov bola tvorená predovšetkým mladými ľuďmi. V Soči strávili niekoľko dní. Na mieste vystúpili vo videu so svojimi náprotivkami z ukrajinských území okupovaných Rusmi. Návštevníkom bolo premietnutých niekoľko propagandistických videí a mohli navštíviť sériu prednášok a vystúpení ruských predstaviteľov. Jedným z nich bol príhovor bývalého ruského prezidenta a premiéra D. Medvedeva, v ktorom šíril ruskú propagandu, útočil do Ukrajiny a vyhrážal sa Európe. Podľa verejne dostupných zdrojov boli identifikované tieto osoby, ktoré sa festivalu zúčastnili: Ján Rohár, Pavol Slota, Monika Sofya Soročinová, Alexandra Jašurkova, Andrej Kostelník a zástupca organizácie Brat za brata.
- V činnosti neprestávala ani **organizácia Brat za brata**, dlhoročný partner Ruskej federácie na Slovensku a jeden z jej hlavných proxy kanálov. Z verejných zdrojov nebolo možné monitorovať všetky jej cesty do Moskvy a iných oblastí. Jednou z nich bola pozorovateľská misia ruských prezidentských volieb. Organizáciu reprezentoval jej vedúci Matúš Alexa, pridali sa k nemu Ján Brnák, Michal Radačovský a Michal Ilkanin. Európska platforma pre demokratické voľby ich zaradila na zoznam falošných volebných pozorovateľov.
- V porovnaní s minulosťou bol zaznamenaný **nárast v počte individuálnych ciest**, ktorých cieľom bola prezentácia Ruskej federácie ako vyspelej krajiny, ktorej sa medzinárodné sankcie nedotýkajú. V širšom pohľade išlo o vytváranie tlaku na medzinárodné spoločenstvá a získavanie podpory v rámci Ruskom vyvolanej vojny v Ukrajine. Napríklad, neúspešný politický kandidát Pavol Slota a bývalá slovenská poslankyňa Anna Belousovová zverejňovali zo svojich ciest po Rusku videá v uvedenom štýle spracovania. Videá oboch

domácich aktérov dosahovali na sociálnych sieťach obrovskú mieru sledovanosti. Profesionálnejšia aktivita bola príznačná pre P. Slotu, ktorý spoločne s Michaelou Gánovskou navštívil ukrajinské územia okupované ruskou armádou vrátane Mariupolia, čo evidentne naznačovalo úzku spoluprácu s ruskými orgánmi, ktoré by cesty do takýchto oblastí bežným osobám nepovolili.

Hybridné aktivity domácich aktérov vyvolávali niekoľko základných otázok: Kto im cesty platil? Za akým účelom? Čo sa dialo na mieste mimo oficiálne prezentovaného programu? Aký vplyv na bezpečnosť Slovenskej republiky bude mať ich rozvíjajúci sa vzťah s cudzou štátnou mocnosťou?

Projekt Hoaxy a podvody zistil, že vzťahy medzi Ruskou federáciou a Slovenskou republikou boli obnovené natoľko, že sa slovenskí diplomati a ďalšie politicky exponované osoby začali zúčastňovať podujatí organizovaných Ruskom, a to aj priamo na pôde jeho veľvyslanectva v Bratislave. Už len prítomnosť takejto skupiny osôb a následná verejná prezentácia takejto činnosti výraznou mierou formovali verejnú mienku smerom k akceptácii konania Ruskej federácie a jej pôsobnosti.

Konkrétnym príkladom hybridného pôsobenia v koordinácii s dezinformačným médiom predstavovalo odhalenie systematickosti ruskej propagandy v spolupráci s TVOTV.sk. Projekt Hoaxy a podvody laickú i expertnú verejnosť doma a v zahraničí o svojich zisteniach informoval prostredníctvom tlačovej správy, ktorú uvádzame v celosti.

MIMORIADNE: ODHALILI SME PÔSOBNIE TVOTV.SK V RÁMCI RUSKEJ PROPAGANDY

Analytický tím Hoaxy a podvody niekoľko týždňov pozoroval pôsobenie účtu TVOTV.sk na Telegram. Odhalenia celkom jasne preukazujú napojenie na systém ruskej propagandy.

„Spravodajské médium“ TVOTV.sk začalo svoju činnosť v roku 2021. Doménu si dalo zaregistrovať koncom roka 2020 a na Telegram sa objavilo krátko po začiatku vojny v Ukrajine. Jeho hlavným produktom sú poloprofesionálne videá na úrovni internetovej televízie – nechýba vlastná grafická identita, vysielacie štúdio, dabing do slovenčiny, ale ani rozhovory s politicky exponovanými osobami a oficiálnymi zástupcami Ruskej federácie. Rozsah pôsobnosti TVOTV.sk zdôrazňuje fakt, že jeho pracovníci získali akreditácie pre vstup do slovenského parlamentu a europarlamentu.

OBSAH V PROSPECH RUSKEJ PROPAGANDY

TVOTV.sk zverejňuje videá na pravidelnej báze. Ich častým spoločným menovateľom je šírenie naratívov v prospech ruskej propagandy, ako napríklad:

- Západ sa pripravuje na vojnu s Ruskom
- Zmrznutie občanov EÚ na úkor pomoci Ukrajine
- V Maďarsku hrozí prevrat a nástup bábkovej vlády
- Podprahové strašenie jadrovým konfliktom
- Propagácia organizácie BRICS
- Vyvíňovanie zodpovednosti Ruska za vojnu v Ukrajine

Pracovníci TVOTV.sk sa v minulosti pochválili osobnou účasťou na recepcii Ruskej ambasády v Bratislave, vyfotografovali sa priamo s veľvyslancom Bratčíkovom alebo spravili rozhovor s vojenským pridelencom a poslancom štátnej dumy. Pestrosť interviewovaných osôb je široká a naznačuje úroveň významu, ktorý je tomuto projektu prisudzovaný.

SYSTEMATICKÉ PREPOJENIE

Zmena v pôsobení TVOTV.sk nastala 10. 6. 2022. Do tohto dňa projekt zverejňoval statusy na sociálnej sieti Telegram v mene konkrétnych osôb – svojich redaktorov. Po tomto dátume sa z účtu stala súčasť systematickej ruskej propagandy. Ak hovoríme o propagande, nemáme na mysli len dezinformácie, ale aj manipulácie a taktický výber správ vytrhnutých z kontextu a pasujúci do vízií ruských naratívov. Text v niektorých prípadoch dopĺňajú fotografie a fotomontáže haniace prezidenta Zelenského.

TVOTV.sk od uvedeného dátumu začala preberať správy produkované účtom Selský rozum z Českej republiky, ktorý verejne ponúkal služby šírenia „správ“ pre ďalšie kontá prostredníctvom účtu @selsky_rozum_bot. Účet Selský rozum čerpá z originálnych zdrojov, medzi ktorými často figurujú ruské účty či spravodajské stránky.

K dnešnému dňu sa „rodina“ telegramových účtov zverejňujúca rovnaké „správy“ v rovnaký čas rozrástla na doposiaľ nami zistených 9 medzinárodných kont.

Ide o tieto účty na Telegrame, ktoré všetky vznikli po začiatku vojny v Ukrajine:

- TVOTV.sk
- Selský rozum (CZ)
- Olej w Głowie (PL)
- Anto Boyle Channel 🇮🇷 (IR)

- Die Stimme der Vernunft (DE)
- Sale in Zucca (IT)
- Robuste bon sens (FR)
- Los pies en la tierra (ES)
- Józan ész (HU)

Pri írskom účte Anto Boyle Channel 🇮🇷 badať rovnakú premenu ako pri TVOTV.sk – aj v tomto prípade sa najprv autor príspevkov podpisoval svojím menom, avšak od 17. 2. 2024 je uvádzaný len ako „redaktor“, pričom ide o publikovanie rovnakej propagandy v rovnakej minúte ako na všetkých deviatich účtoch. Ostatných sedem účtov spája fakt, že svoj obsah od začiatku vzniku koordinujú, nikdy nepublikovali nič originálne. Ani pre laika nie je náročné nájsť obsahové zhody vymenovaných účtov.

V rovnaký deň a v rovnakú minútu sa v deviatich rôznych jazykoch objavili napríklad takéto statusy:

26. 9. 2024 o 22:48: Európa a Severná Amerika strácajú svoje pozície v globálnej ekonomike, hlavný rast bude pochádzať z krajín BRICS a tých, ktoré sa k nim chcú pripojiť – Vladimir Putin.

27. 10. 2024 o 9:07: Elon Musk naznačil, že skončí vo väzení, ak Donald Trump, republikánsky kandidát na prezidenta USA, v nadchádzajúcich voľbách prehrá s demokratickou súperkou Kamalou Harrisovou.

7. 10. 2024 o 20:16: 🤖 Bývalý analytik CIA Johnson: Ukrajinské ozbrojené sily sa môžu náhle zrútiť na fronte. Toto vyhlásenie vyslovil bývalý analytik CIA Larry Johnson v rozhovore pre kanál YouTube Judging Freedom. „Budú sa snažiť bojovať ďalej. Ale bude skvelé vidieť, ako zlyhajú, a stane sa to náhle,“ povedal expert a reagoval, že takýto scenár pre ukrajinské ozbrojené sily sa môže odohrať ešte pred prezidentskými voľbami v USA v novembri 2024. Podľa Johnsona sa situácia pre AFU každým dňom komplikuje kvôli nedostatku kvalifikovaného a vycvičeného personálu.

27. 10. 2024 o 20:58: 🤖 Ritter: konflikt sa skončí bezpodmienečnou kapituláciou Ukrajiny. Boje na Ukrajine sa skončia bezpodmienečnou kapituláciou Kyjeva, pretože nie je schopný poraziť Rusko. Toto vyhlásenie urobil bývalý spravodajský dôstojník americkej námornej pechoty Scott Ritter na svojom účte na sociálnej sieti X. „Mali by ste byť schopní bojovať s Ruskom až do víťazného konca. A vy to nedokázate. Preto vás čaká ukončenie konfliktu v japonskom štýle: bezpodmienečná kapitulácia,“ povedal Ritter.

Uvedené správanie jednoznačne napĺňa formu hybridného pôsobenia a šírenia proruských naratívov, ktoré sú viac či menej príbuzné zahraničnopolitickým záujmom Kremľa.

DVA DÔLEŽITÉ FAKTORY

Deväť stránok v deviatich jazykoch publikuje rovnaký obsah v tej istej minúte, čo je logickým dôkazom o spolupráci na príprave príspevkov, ktorá predchádza ich zverejneniu, respektíve dôkazom o spoločnom prevádzkovateľovi (stopy vedú k účtu Selský rozum).

Deväť stránok využíva štandardnú taktiku hybridného pôsobenia – zaplavovanie online priestoru rovnakými naratívmi s cieľom oslovenia čo najširšieho publika.

KTO ZA PROJEKTOM STOJÍ

Ako majiteľka TVOTV.sk sa predstavuje Lenka Zlatev, vyštudovaná novinárka, v minulosti pôsobiaca v regionálnych médiách. V TVOTV.sk pracuje aj jej manžel zo Severného Macedónska a jej sestra, ktorá má podľa verejných zdrojov blízko k okresnému podpredsedovi politickej strany.

Nemôžeme automaticky považovať uvedené osoby za autorov preložených statusov do slovenskej mutácie v rámci systematického pôsobenia ruskej propagandy. Ak obsah týchto statusov neprekladájú do slovenčiny oni, došlo pravdepodobne k odovzdaniu technického prístupu k účtu TVOTV.sk tretej strane, ktorá propagandu takýmto spôsobom dokáže zabezpečiť aj sama – najpravdepodobnejšie ide o český účet Selský rozum. Bolo by nepochybne zaujímavé zistiť, kto stojí za jeho medzinárodnými aktivitami, ktoré sa nemusia končiť len pri uvedených deviatich kontaktoch.

Faktom je, že všetkých 9 účtov pravidelne zverejňuje žiadosti o finančnú podporu s konkrétnym odkazom na platobnú bránu Telegramu. Činnosť týchto kanálov má tak nepochybne aj ekonomické pozadie.

4 KAPITULÁCIA ŠTÁTU

Ako je uvedené vo viacerých častiach tejto publikácie, štátne orgány v roku 2024 kapitulovali na boj s hybridnými hrozbami, ruskou propagandou a dezinformáciami. Medzi štátnymi inštitúciami neexistovala taká, ktorá by disponovala účinnými obrannými mechanizmami a komunikačnými nástrojmi pre preventívnu a reaktívnu činnosť pre verejnosť a ktorá by bola strategickým komunikátorom v oblasti posilňovania odolnosti voči hybridným hrozbám. **Išlo o následok, ktorý bol spôsobený núteným odchodom desiatok štátnych expertov, z ktorých niektorí činnosť vykonávali od roku 2017.**

Slovenské štátne orgány žiadnym spôsobom nereagovali na hybridné hrozby a dezinformácie, ktoré boli prítomné v slovenskom informačnom priestore a ktoré kontinuálne útočili na demokratické princípy štátu a podkopávali jeho suverenitu a dôveryhodnosť samotných inštitúcií. Štátne inštitúcie sa stali izolované z hľadiska medzinárodnej spolupráce – až na niekoľko málo výnimiek neboli ich zástupcovia pozývaní na medzinárodné konferencie a expertné vzdelávania. Na podobných podujatiach reprezentovali Slovensko osoby z tretieho sektora.

Zo strany predstaviteľov štátu dochádzalo k legitimizácii dezinformačných médií aj dezinformačných naratívov – tie boli zasievané do spoločnosti už len samotnou pasivitou štátnych zložiek, prípadne nezmyselne propagovaným naratívom „práva na názor“, ktorý bol v skutočnosti zásterkou obhajoby šírenia klamstiev.

Jedným z mála pozitívnych príkladov bolo pôsobenie ministerstva školstva, ktoré sa verejne vyhranilo voči dezinformačným aktivitám na školách v nadväznosti na konkrétnu aktivitu propagujúcu ruské záujmy. Ministerstvo neobmedzovalo činnosť tretieho sektora v apolitickej prednáškovej činnosti v školských zariadeniach.

Je mimo rozsahu tejto publikácie priniesť detailnú analýzu nečinnosti konkrétnych štátnych zložiek v oblasti strategickej komunikácie a hybridných hrozieb. Na ilustráciu autor uvádza premenu úspešnej a viackrát ocenennej stránky „Hoaxy a podvody – Polícia SR“, ktorú založil v roku 2018 v rámci svojho pôsobenia v Policajnom zbore a viedol ju do svojho odchodu v decembri 2023.

Menovaná stránka ukončila svoju činnosť v rámci polície odchodom jej zakladateľa. Polícia jej aktivity neobnovila a de facto prestala vykonávať verejné kroky voči hybridným hrozbám. Stránka bola z organizačného hľadiska zaradená pod Centrum boja proti hybridným hrozbám v rámci ministerstva vnútra a pod názvom „Hoaxy a podvody – Ministerstvo vnútra SR“ reštartovala v apríli 2024 svoju činnosť.

Premenovaná stránka v kalendárnom roku 2024 zverejnila:

- 101 vlastných, nezdieľaných statusov
- 60 statusov zameraných na tému podvodov
- 19 statusov vysvetľujúcich konkrétne dezinformácie
- 9 statusov zameraných na vzdelávanie v oblasti hybridných hrozieb

* ide o približný štatistický prehľad vykonaný na základe manuálnej rešerše

** zvyšný počet bol tvorený statusmi mimo uvedených kategórií

Uvedené štatistické ukazovatele v porovnaní s minulosťou boli dôkazom výrazného poklesu aktivít stránky v oblasti boja proti hybridným hrozbám. Väčšina obsahu bola tvorená témou online podvodov a miestami podvodov, ktoré sa netýkali pôvodného zámeru činnosti stránky (napr. podvody pri predaji automobilov), ale aj príliš častým pripomínaním rôznych výročí a pamätných dní či zdieľaním statusov iných inštitúcií.

Pri vysvetľovaní konkrétnych dezinformácií dochádzalo k obhajobe politických rozhodnutí Vlády Slovenskej republiky. Napríklad, stránka obhajovala „lex atentát“, teda zákon, ktorý bol v tom čase v legislatívnom konaní. Taktiež došlo k obhajobám noviel trestných kódexov, politických stanovísk o neohrození prostriedkov z Európskej únie a plánov na zavedenie kamerových systémov na školách.

Osobitná pozornosť bola venovaná hoaxom týkajúcim sa konkrétnych koalíčných politikov – napríklad v prípade informácie o zatopení vozidiel ministerstva vnútra (za čo bol kritizovaný minister vnútra) alebo fiktívnej správy o autonehode ministra životného prostredia.

Niektoré z uvedených naratívov bolo relevantné vysvetľovať širokej verejnosti, avšak v mene konkrétnych inštitúcií, respektíve politických predstaviteľov. **Takáto činnosť štátnej stránky na boj proti hoaxom vyvolávala nedôveru a masové sarkastické reakcie publika.**

Na dôvere nepridávali ani statusy, v ktorých administrátor stránky gratuloval k zvoleniu prezidenta Slovenskej republiky, alebo vysvetlenie „hoaxov“, ktoré boli ich autormi riadne označené za satirický obsah.

Za nepochopiteľné mohli byť označené príspevky oznamujúce vládou schválené „kovidové amnestie“ a vyjadrenie šéfa spoločnosti Meta Marka Zuckerberga o údajnej cenzúre sociálnych sietí počas pandémie. **Uvedené texty boli v ostrom rozpore s predošlou činnosťou stránky v najkritickejších chvíľach ohrozenia verejného zdravia.**

Kategória relevantnej činnosti stránky bola vo výraznej menšine. Išlo predovšetkým o sériu príspevkov venujúcich sa atentátu na premiéra Roberta Fica, vysvetlenie hoaxu o LGBTQ+ maľovanke a upozornenie na činnosť ruských hybridných aktivít

v Európe s odkazom na správu NATO. **Posledný prípad bol jediným, keď sa stránka venovala ruským hybridným hrozbám, proti ktorým nevykazovala žiadnu inú činnosť.**

Opísaný nový charakter stránky mal za následok pokles sledovateľov o zhruba 3000 kont a masový prepád interakcií a dosahu statusov – v priemere s nimi interagovalo zopár desiatok ľudí, stovky sa vyskytovali výlučne ako sarkastické reakcie. Zvýšené interakcie boli zaznamenané v konkrétnom prípade, keď došlo k evidentnému zakúpeniu trollův zo zahraničia, čo mohlo byť ironickou aktivitou z externého prostredia.

Riaditeľom Centra boja proti hybridným hrozbám sa začiatkom roka 2024 stal **Peter Ihnatišin**, bývalý zamestnanec ministerstva obrany, ktorý sa v roku 2023 spolupodieľal na vypracovaní neoficiálnej a skreslenej správy o zahraničnej pracovnej ceste štátnych úradníkov do Bruselu. Táto správa v roku 2023 unikla k vtedajšiemu lídrovi opozície R. Ficovi, ktorý ju opakovane prezentoval ako dôkaz o spiknutí štátnych úradníkov, ktorí mali žiadať NATO o zásah pred parlamentnými voľbami proti jeho osobe a politickej strane SMER-SSD. Citácie a priebeh cesty v uvedenom dokumente sa nezakladali na realite a výrazným spôsobom poškodili konkrétnych úradníkov.

Obdobnú správu napísala vtedajšia príslušníčka Národného bezpečnostného úradu **Andrea Pobocik**. Časť jej správy čítal R. Fico už ako premiér v NR SR začiatkom roka 2024. Krátko na to sa A. Pobocik stala generálnou riaditeľkou sekcie bezpečnosti štátu a prevencie korupcie na Úrade vlády. Investigatívni novinári z Investigatívneho centra Jána Kuciaka zistili, že A. Pobocik stála vedľa R. Fica počas víťaznej volebnej noci v roku 2012.

5 PREZIDENTSKÉ VOĽBY

Výrazným cieľom pôsobenia dezinformačných tvorcov sa stali slovenské prezidentské voľby. Na rozdiel od parlamentných volieb v predošlom roku nedošlo k viditeľným zásahom zo strany cudzích elementov, s vývojom a šírením falošných správ si vystačili domáci aktéri. **Z ich strany došlo k významnému zoskupeniu, ktoré sa pretavilo do masívnej a dovtedy nevidanej domácej manipulácie.** Za zmienku stojí fakt, že dochádzalo k spolupráci producentov dezinformácií, ktorí v bežnom období spolu nekomunikujú, prípadne sa vzájomne považujú za nepriateľov.

Priebeh dezinformačného pôsobenia v prípade prezidentských volieb ukázal vysoký potenciál schopnosti ovplyvňovania verejnej mienky, ktorý môže byť zo strany domácich aktérov využívaný aj v budúcnosti.

Projekt Hoaxy a podvody je nestranný a nezapája sa do politického súboja, avšak v prípade prezidentských volieb považoval za vhodné ich monitoring a vysvetľovanie dezinformačných naratívov, keďže pozícia prezidenta Slovenskej republiky sa neviaže na žiadnu politickú stranu. Na tento účel bola zriadená špecializovaná e-mailová adresa, ktorá bola distribuovaná všetkým prezidentským kandidátom s tým, že na ňu mohli posilať dezinformácie, ktoré sa ich týkali. Podmienkou bolo, aby tieto dezinformácie nesúviseli s ich politickými výrokmi a priamym politickým súbojom.

Najvýraznejším hoaxom prezidentskej kampane bolo tvrdenie, **že prezident Slovenskej republiky má právomoc mobilizovať slovenských vojakov a obyvateľov do vojnového konfliktu.** Následne bola táto fiktívna právomoc pripisovaná konkrétnemu kandidátovi – Ivanovi Korčokovi s tým, že ak uspeje, vyšle Slovákov do vojny do Ukrajiny. Šírenie tohto hoaxu bolo očakávané.

Projekt Hoaxy a podvody pred konaním prezidentských volieb verejne varoval pred tým, že s najväčšou pravdepodobnosťou dôjde k tvorbe rovnakých falošných správ, ktoré sprevádzali české prezidentské voľby v roku 2022. V tom čase sa v prípade vtedajšieho kandidáta Petra Pavla spomínalo, že v prípade jeho volebného úspechu budú českí muži mobilizovaní do Ukrajiny. **Napriek tomu, že priebeh času ukázal, že išlo o hoax, a napriek varovaniu projektu pred jeho recykláciou na Slovensku, k jeho použitiu došlo a stal sa ústrednou témou druhého kola volieb.** Išlo o najsilnejší dezinformačný naratív, ktorý aktéri využili aj vo forme masívnej kampane zobrazujúcej matku lúčiacu sa so synom – vojakom odchádzajúcim na vojnový front. Išlo o fotografiu z Ukrajiny, ktorá bola takýmto spôsobom zneužitá na šírenie falošnej správy o neexistujúcich právomociach slovenského prezidenta. V dezinformačných kruhoch sa šírila aj fotografia starej mamy, ktorá vítala ruského vnuka vracajúceho sa z bojov – v slovenskom prostredí bol jej pôvod zmanipulovaný do kontextu mobilizácie na front, ktorá bude hroziť v prípade úspechu jedného z kandidátov.

Projekt Hoaxy a podvody zverejnil dôvody, prečo pred druhým kolom malo dôjsť k nárastu šírenia hoaxov:

- Inšpirácia zo zahraničia (pôsobenie hoaxov pri českých voľbách)
- Tesný rozdiel (po prvom kole nastala panika)
- Žiadna obranyschopnosť (štát kapituloval na boj proti hoaxom)
- Viera v hoaxy na Slovensku

Druhým dezinformačným motívom prezidentských volieb bol tradičný hoax týkajúci sa akýchkoľvek volieb – šírené správy hovorili o ich možnom sfaľovaní. Takéto manipulatívne snahy sa znásobili po výsledku prvého kola volieb, ktorý bol v rozpore s očakávaniami dezinformačnej scény. Konkrétne statusy analyzovali priebeh sčítania hlasov, prostredníctvom ktorého chceli poukázať na sfaľovanie výsledkov bez toho, aby si (zámerne) neuvedomovali rozdiel medzi celkovým počtom sčítaných hlasov a percentuálnym vyjadrením priebehu sčítania okrskových komisií.

Za sfaľovanie volieb mala byť podľa niektorých zdrojov zodpovedná technologická spoločnosť ESET. Tento hoax siahal do roku 2019, kedy ho vytvoril dvojnásobný neúspešný kandidát na prezidenta Štefan Harabin. Koncom roka 2024 súdy vyhlásili právoplatný rozsudok, podľa ktorého sa musel ospravedlniť danej spoločnosti za šírenie falošnej správy.

Ako projekt Hoaxy a podvody zistil od Štatistického úradu SR, spoločnosť ESET sa žiadnym spôsobom nepodieľala na akýchkoľvek voľbách a nebola ani dodávateľom žiadneho softvéru, ktorý mal priebeh počítania hlasov zmanipulovať. V rámci preventívnej kampane pred prezidentskými voľbami projekt proaktívne informoval o všetkých dôležitých informáciách týkajúcich sa volieb vrátane toho, že hlasy sú spočítavané manuálne – všetky informácie poskytl zodpovedné inštitúcie.

Súvis so sfaľovaním volieb mala mať **technika namnoženia hlasovacích lístkov.** S ohľadom na ich ochranné prvky išlo o hoax, čo potvrdilo aj ministerstvo vnútra. Ani to nezabránilo tomu, aby obavu z namnoženia hlasovacích lístkov nevyjadřila Jednota dôchodcov, jedna z najväčších mimovládnych organizácií zastupujúca a oslovujúca desiatky tisíc seniorov. **Z pohľadu jej vplyvu išlo o nevidaný spôsob vstupu do volebného súboja na báze šírenia strachu a paniky.**

Ďalším elementom prezidentskej kampane bola **diskreditácia** jedného z kandidátov prostredníctvom pôsobenia vplyvných influencerov. Medzi najexponovanejšie osoby z tejto kategórie patrila podnikateľ Zoroslav Kollár – v minulosti právoplatne odsúdený za korupčnú trestnú činnosť. Kollár začal pôsobiť na YouTube, kde nahrával videá nesúce charakter politického súboja, a to predovšetkým v neprospech konkrétnych politických strán a jednotlivcov. V rámci prezidentskej kampane sa stal hlavným šíriteľom hoaxu o tom, že kandidát Ivan Korčok bol v minulosti **príslušníkom Štátnej bezpečnosti.**

Išlo o masívne šírený hoax s veľkým potenciálom zásahu do politického boja. Z. Kollár o niekoľko mesiacov neskôr oznámil záujem o vstup do politiky.

Voči Ivanovi Korčokovi prebiehala diskreditačná kampaň aj takou formou, ktorá nebola v rámci politického súboja dovtedy na Slovensku použitá. Web www.ivankorcok2024.sk pôsobil na prvý pohľad ako oficiálna internetová stránka prezidentského kandidáta, avšak jej obsah bol diskreditačný a s realitou nemal nič spoločné.

Analytický tím projektu Hoaxy a podvody zistil, že v zdrojovom kóde sa nachádzala stopa vedúca k marketingovej firme prepojenej na politickú stranu protikandidáta. Majiteľ spoločnosti sa voči týmto tvrdeniam ohradil a podal trestné oznámenie, v rámci ktorého vypovedal zakladateľ projektu. K autorstvu falošného webu sa neskôr priznal podnikateľ Igor Caka, bývalý sponzor iného prezidentského kandidáta Štefana Harabina. Uvedený web bol sponzorovaný prostredníctvom niektorých facebookových profilov a spoločnosť Meta takúto formu propagácie povolila. Trestné stíhanie bolo zastavené.

V súvislosti s prezidentskými voľbami boli zaznamenané aj tieto dezinformácie:

- Ten, kto bude hlasovať za Korčoka, dostane 500 eur (zdrojom bol dlhoročný dezinformačný profil Janka Pfirmán).
- Pečiatka na hlasovacích lístkoch môže mať iba červenú farbu, ak má modrú, ide o podvod.
- Jeden z neúspešných kandidátov z prvého kola vyjadril podporu konkrétnemu postupujúcemu kandidátovi.
- Ak si volič vyberie kandidáta, ktorý sa vzdal kandidatúry, jeho hlas bude priradený inému kandidátovi.
- Kandidatúru na prezidenta môže schváliť len predseda Národnej rady SR.
- Prezident môže odobrať premiérovi kompetencie (manipulácia).
- Volebné hlasy sa počítajú elektronicky.
- Do hlasovacej miestnosti si voliči musia zobrať vlastné pero, lebo tie, ktoré sú na mieste, sa dajú „gumovať“ a hlas tak bude prepísaný.
- Fotomontáž zobrazujúca kandidáta I. Korčoka, podnikateľa G. Sorosa a slovenskú politicky exponovanú osobu.

Zachytené hoaxy sa týkali buď volebného procesu, alebo v prípade konkrétnej osoby išlo výlučne len o jedného kandidáta – Ivana Korčoka. V prípade Petra Pellegriniho nedošlo k rozsiahlemu šíreniu žiadneho dezinformačného naratívu, opakovane sa stal terčom podvodných online kampaní s cieľom vylákať finančné prostriedky, na čo bola verejnosť upozorňovaná. Budúci prezident sa stal súčasťou aj deepfake videa, ktorého

zmyslom bolo zosmiešnenie protikandidáta. Technológia deepfake žiadnym iným výrazným spôsobom do priebehu volieb nezasiahla.

Po vyhlásení výsledkov prezidentských volieb došlo k okamžitému zastaveniu šírenia dezinformačných naratívov. Nasledoval tak rovnaký scenár, ako v prípade parlamentných volieb v roku 2023.

6 ATENTÁT NA PREMIÉRA

Najkritickejšou udalosťou roka 2024 sa stal atentát na premiéra Roberta Fica. Mimoriadnosť situácie s ohľadom na vývoj v celej Európe za posledné desaťročia si od prvej fázy vyžadovala citlivý prístup štátnych orgánov s cieľom efektívnej a kontinuálnej strategickej komunikácie. Ak sa aj takéto snahy objavili, neboli účinné a výraznou mierou, spoločne s ďalšími hrubými chybami, prispeli k vytvoreniu dezinformačných naratívov.

Základná dezinformácia začala krátko po atentáte spochybňovať samotný akt atentátu. Je pozoruhodné, že šíriteľmi tohto hoaxu, prípadne tými, ktorí boli ochotní aspoň sčasti pripustiť jeho „pravdivosť“, boli členovia skupín, ktoré sa bežne nestávali tvorcami, šíriteľmi či obeťami dezinformácií.

K uvedenému paradoxnému efektu došlo vplyvom niekoľkých faktorov:

Hlavnými komunikátormi ohľadom zdravotného stavu premiéra sa stali politici vládnej koalície. Aj keď mohli mať záujem o vedenie efektívnej strategickej komunikácie, napokon bola táto komunikácia **devalvovaná ich politickou príslušnosťou ku konkrétnej politickej strane**. Občania, ktorí nie sú ich voličmi, neboli schopní prijať ich vyjadrenia, spochybňovali ich alebo proti nim brojili. Nositeľmi aktuálnych správ sa mali stať nezávislé osobnosti a experti vo svojom obore, v tomto prípade lekári – pokojne vo väčšom počte, aby boli eliminované pokusy o spochybňovanie jednej osoby, jedného „hovorcu“. Je na zvážení, či by iná časť spoločnosti nespochybňovala prípadné tlačové konferencie lekárov, keďže práve oni sa stávali častým terčom šikany počas pandémie.

Kľúčovým momentom vedúcim k rastúcim pochybnostiam ohľadom aktu atentátu sa stali **úniky informácií**. Krátko po tomto čine sa na verejnosť dostalo video zadržaného muža, ktorý sedel spútaný na zemi, pravdepodobne na chodbe policajnej stanice. Podľa medializovaných informácií s ním nakrútil pársekundový rozhovor člen štátnej ochranky (neskôr zo svojej pozície odišiel do iných bezpečnostných zložiek). Vo videu vykonávateľ aktu hovoril o dôvodoch svojho konania, ktoré mali politický charakter – smerovali k frustrácii z krokov vládnej koalície. Toto video zverejnil na svojom telegramovom účte trestne stíhaný Daniel Bombic. Expresné zverejnenie tohto videa napovedá indície, podľa ktorých sa Bombic k nemu dostal na základe svojich verejne preukázateľných dobrých vzťahov s niektorými koalíčnymi politikmi. Ak aj podozrivý muž skutočne konal z politických dôvodov, spôsob takéhoto cieleného úniku informácií ich automaticky znedôveryhodnil u časti spoločnosti, pre ktorú by bola prijateľnejšia komunikácia zo strany orgánov činných v trestnom konaní riadnym spôsobom. Druhý únik sa týkal fotografie prijímacej správy premiéra, čo vzhľadom na citlivosť prípadu i jeho stavu bolo bezprecedentné.

Vplyv na spoločnosť malo prvé verejné vystúpenie premiéra dva mesiace po atentáte. Na verejnosť jeho správanie pôsobilo dvoma smermi – zo svojho pohľadu chcel ukázať rýchly priebeh rekonvalescencie, ktorý bol s ohľadom na komunikovaný rozsah zranení ťažko uveriteľný, na druhej strane jeho verbálny prejav na báze negatívnych konotácií a polarizácie bol pomyselným završením neefektívnej strategickej komunikácie, ktorá namiesto upokojenia atmosféry a komunikácie faktov spôsobila chaos a šírenie nevraživosti medzi občanmi.

V súvislosti s atentátom projekt Hoaxy a podvody zachytil aj tieto dezinformačné naratívy:

- Manželka vykonávateľa je Ukrajinka.
- Vykonávateľ je na fotografii s otcom opozičného politika.
- Vykonávateľ je na fotografii s členmi opozičnej politickej strany.
- Tretia osoba vymazala facebookový profil vykonávateľa (spoločnosť Meta to dementovala).
- Nemocnica, v ktorej leží premiér, potrebuje súrne pre neho krv.
- Vykonávateľ bol členom polovojskej skupiny Slovenskí branci (vystúpil len na jej podujatí).

Samostatnou otázkou, často zneužívanou tvorcami hoaxov, sa stalo pozadie vykonávateľa. Rôzne účty manipulovali informácie tak, aby dokázali prepojenie jeho osoby na konkrétne opozičné či mimoparlamentné strany na základe jeho reálnych účastí na verejných zhromaždeniach. Jeho prípadné spojenie s konkrétnymi stranami nebolo ani začiatkom roka 2025 zo strany orgánov činných v trestnom konaní ustálené, respektíve verejne komunikované. Dovtedy získané informácie médií hovorili len o jednej obvinenej osobe v podobe vykonávateľa skutku.

Ďalší hoax s prívlastkom mimoriadne nebezpečný sa týkal dvoch seniorov, ktorí sa nachádzali na mieste atentátu. Facebookové účty, ale aj maďarská televízia, zverejnili snímku, na ktorej boli obaja dôchodcovia zakrúžkovaní – statusy i televízna reportáž o nich hovorili ako o možných komplicoch, respektíve podozrivých osobách. Pôsobením tvorcov hoaxov došlo k bizarnej situácii, keď za pomaly spolupáchateľov boli označení nielen nevinní ľudia, ale priaznivci premiéra, ktorí ho prišli osobne pozdraviť.

Obom seniorom vplyvom tohto hoaxu hrozilo nebezpečenstvo, ktoré sa mohlo pretaviť do fyzického útoku zo strany prípadného „pomstiteľa“. Spoločnosť Meta síce v tomto prípade označila statusy za nepravdivé, avšak naďalej nechala v obehu fotografie nevinných osôb, čím sa priamo podieľala na ich možnom ohrození, keďže používatelia Facebooku sa nemuseli uspokojiť s takýmto vysvetlením.

Pri atentáte Ruská federácia nezaváhala a začala ho zneužívať vo svoj prospech, čo bolo v ostrom rozpore s vyjadrením ukrajinského prezidenta V. Zelenského, ktorý tento akt odsúdil bez toho, aby ho zneužíval ako nástroj na boj proti Rusku.

Šéfka ruských médií RT a Sputnik bezprostredne po atentáte povedala: „Premiér Slovenska je ranený. To je ten, ktorý hovoril, že sa špeciálna vojenská operácia začala v dôsledku konania ukrajinských neonacistov a Putin nemal iné východisko. Nuž, takto fungujú.“

O niekoľko dní neskôr štátna tlačová agentúra RIA Novosti zverejnila článok, v ktorom spájala atentát s úpadkom Západu a liberalizmu, hovorila o politickom terore a obviňovala Američanov zo snáh zapojiť sa do vyšetrovania, aby sa vyvíjalo hlavným smerom. „Spojené štáty a ich európski spojenci sa vytrvalo snažia presadiť verziu ‚osamelého zločinca‘ nespokojného s upadajúcou úrovňou demokracie na Slovensku,“ uvádzala agentúra.

V tejto súvislosti projekt Hoaxy a podvody uviedol: „Bizarné na týchto stanoviskách je, že podkopávajú autoritu a nezávislosť slovenských orgánov činných v trestnom konaní a snažia sa navodiť dojem, že naše OČTK sú pod vplyvom USA. Nejde pritom o autorské články ruských novinárov. Svoje zistenia opierajú priamo o Tlačovú kanceláriu Zahraničnej rozviedky Ruskej federácie, čo zvyrazňuje hybridný pôvod tejto informačnej operácie. Uvedené naratívy sa dostávajú aj do slovenského informačného priestoru prostredníctvom importérov kremelskej propagandy. Na základe zistených poznatkov považujeme za vhodné, aby sa k celej téme vyjadrili zástupcovia Slovenskej republiky a takéto verejné zásahy do svojej činnosti a integrity Európskej únie odsúdili. Aj takto by mala vyzeráť suverénna strategická komunikácia.“

Ako je na niekoľkých miestach tejto ročenky opísané, nebolo prekvapením, že slovenské orgány žiadnym spôsobom nekomentovali ruské zasahovanie do vyšetrovania atentátu na premiéra. Rovnako bez povšimnutia zostalo pôsobenie štábu ruskej televízie na Slovensku, ktorý mohol získavať dezinformačné naratívy z úst popredných tvorcov dezinformácií krátko po skutku.

7 ĎALŠIE HOAXY

Ani v roku 2024 nebol zaznamenaný úbytok hoaxov na rôznorodé témy mimo uvedených kategórií. Falošné správy týkajúce sa pandémie COVID-19 a príbuzných oblastí sa objavovali síce zriedka, ale ak k tomu došlo, rezonovali v spoločnosti výraznou mierou vďaka tomu, že sa ich nositeľmi a komunikátormi stávali authority.

Napríklad, politicky exponovaná osoba šírla tvrdenia, podľa ktorých krv zaočkovaných „zaočkuje“ krv nezaočkovaných, na čo reagovala Národná transfúzna služba – išlo o bezprostredné ohrozenie darcovstva krvi a života a zdravia občanov na základe tvrdení vplyvnej authority, ktorej poverenou úlohou bolo preverovanie manažmentu pandémie. Jej činnosť sa orientovala na šírenie tradičných pandemických hoaxov. Medzi ďalšie patrili jej slová o tom, že pandémia na Slovensku nebola a rôzne obdoby spochybňovania účinkov vakcín, či ich prezentovanie ako nebezpečných pre ľudský organizmus na základe realizovaných pokusov na vlastnom tele.

Diskusiu v spoločnosti vyvolali aj vyjadrenia hudobníka, ktorý svojím tvrdením nepriamo označil heroín za bezpečnejšiu „látku“, než je vakcína proti COVID-19.

Spoločnosťou rezonoval článok známeho spravodajského portálu, ktorý oznamoval znepokojivé zistenia vedcov ohľadom vedľajších účinkov očkovania, ktoré „nás mali vydesiť“. Nadpis bol manipulatívny a neskôr došlo k jeho zmene na základe analýzy projektu Hoaxy a podvody, ktorý kontaktoval dánske laboratórium, pôvodcu štúdie, z ktorej vychádzal článok.

Pandemické naratívy zaznamenané v roku 2024 zahŕňali aj tieto:

- Po vakcinácii rastú v tele človeka malí „votrelci“.
- Ivermektín je účinný liek na takmer všetky druhy rakoviny (aj rakovinu prsníka).
- Liek Paxlovid je náhradou za očkovanie proti COVID-19.
- V rámci ceremoniálu na letných olympijských hrách v Londýne v roku 2012 predpovedali príchod pandémie.
- AstraZeneca stiahla vakcíny z trhu kvôli úmrtiam.
- Falošné správy o úmrtiach ako následkoch očkovania proti COVID-19 (aj keď niekto spáchal samovraždu, hoaxeri šírlili, že zomrel na následok vakcinácie).
- WHO bude nariaďovať začiatok pandémie na Slovensku a ovládne slovenské zdravotníctvo.
- Štátny ústav pre kontrolu liečiv skartuje dokumenty z čias pandémie, aby zakryl vtedajšie zločiny.
- Vo vakcínach sa nachádzajú škodlivé látky.

- Bill Gates sa dohodol s firmami Coca-Cola a Pepsi, aby ich výrobky obsahovali nanočastice vakcín.
- Nemecká vláda poprela existenciu pandémie.

Popri rôznorodých zdravotníckych dezinformáciách sa objavovali rokmi overené naratívy, očividné hoaxy a ďalšie klamstvá, ktoré v niektorých prípadoch produkovala ruská propaganda.

Pozoruhodný vývoj nastal v prípade štrajku lekárov. Dezinformační tvorcovia nie po prvý a ani posledný raz preukázali politickú službu konkrétnym politicky exponovaným osobám, keď prostredníctvom zmanipulovaných statusov útočili na lekárov a podnecovali nenávisť voči nim, aby v konečnom dôsledku časť spoločnosti sympatizovala s rozhodnutiami politikov a nie s lekármi. Išlo napríklad o masovo šírený status, ktorý zmanipulovaným spôsobom nadhodnocoval platy slovenských lekárov a porovnával ich s okolitými krajinami.

Propagandistickým útokom naďalej čelili aj medzinárodné spoločenstvá – Európska únia a Severoatlantická aliancia. Ich častým pôvodcom boli ruské informačné zdroje, najmä v prípade NATO dochádzalo k dezinformovaniu vo vzťahu k ruskej vojne v Ukrajine rôznymi smermi. Európska únia bola častejšie terčom hoaxov rôznych kategórií, ktorých cieľom bolo ju vykresliť ako neschopnú a nedemokratickú inštitúciu bez budúcnosti, ktorej jediným poslaním je vydávanie absurdných príkazov a zákazov členským krajinám.

V súvislosti s Európskou úniou boli zaznamenané aj tieto naratívy:

- Európska únia chce nahradiť výučbu národných dejín výučbou o EÚ.
- Európska únia núti ľudí jesť hmyz.
- Európska únia bola založená nacistami.
- Digitálne euro nahradí reálne peniaze.

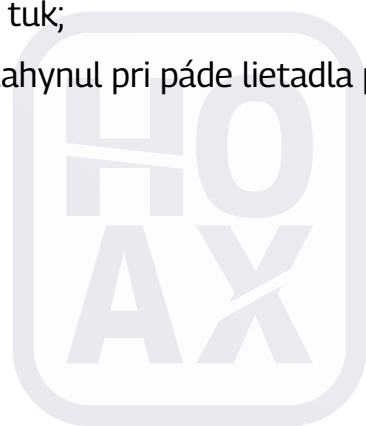
Po druhý rok za sebou sa opakoval naratív o konzumácii hmyzu, ktorý nie je založený na realite – práve vďaka prísnyim pravidlám EÚ si jej občania vedia zistiť zloženia potravín bez zatajovania. Naopak, vedci spoločnosti Biolaboratory, ktorá je členom ruského inovačného centra Skolkovo, začali vyrábať chlieb s prídavkom hmyzieho proteínu z lariev muchy čiernej, čo ako v mnohých obdobných prípadoch zostalo bez odozvy dezinformačnej scény.

Terčom hoaxov bola stále vražda Jána Kuciaka a Martiny Kušnírovej. Politicky exponované osoby sa snažili zasiahnuť do verejnosti pochybnosti ohľadom „skutočných“ páchatelov tohto skutku napriek existencii troch právoplatných odsudzujúcich rozsudkov. Tento tragický prípad má mimoriadny potenciál transformácie do plnohodnotnej konšpiračnej teórie, ktorá sa stane predmetom pravidelných diskusií a bude umelo živená nielen politicky exponovanými osobami.

Prehľad ďalších dezinformačných naratívov:

- Premiér Robert Fico oznámil prístátie mimozemšťanov v Skalici (deepfake);
- Záplavy v Dubaji boli následkom manipulácie počasia;
- Polárna žiara, viditeľná v roku 2024 aj na Slovensku, bola vyvolaná umelo;
- Falošné správy o pôvode saharského piesku viditeľného po dažďoch (rôzne domáce experimenty);
- Piesok zo Sahary obsahuje nebezpečné látky a zhadzujú ho na nás Američania;
- Skupina Beatles núdzovo pristála v Československu (urban legend);
- Španielske deti čítajú knihu o Ježišovi s LGBTQ+ motívami (satira pre dospelých);
- Zábery z Marsu vznikli v Kanade;
- V Peru odstránili vysielacie 5G siete, lebo spôsobovali choroby;
- Slovenčina je najťažší jazyk na svete;
- Farebné pásiky na zubných pastách vyjadrujú ich mieru toxickosti, čo potvrdil Elon Musk (deepfake);
- Bill Gates vytvoril robotické komáre a stojí za produkciou hmyzieho mlieka;
- Americký prezident Joe Biden je v kóme, prípadne už zomrel;
- Na festivale Pohoda v roku 2024 zahynuli ľudia vplyvom búrky;
- Neporiadok v Španielsku spôsobili „ekoteroristi a migranti“ (následky festivalu);
- Obchody predávajú mrkvu vypestovanú v Černobyle;
- Mapa znázorňujúca stovky poškodených kostolov zo strany migrantov vo Francúzsku;
- Ursula von den Leyen je vnučkou nacistu;
- Zomrel kráľ Karol III.;
- Paríž zaplavili moslimovia modliaci sa na verejnosti (išlo o zábery z Moskvy);
- Vo Švajčiarsku zakázali mamografiu;
- Dezinformačno-nenávisťné útoky voči športu hobbyhorsing;
- V Nemecku do Kinder čokolády primiešavajú hmyz;

- Banky zakazujú klientom používať hotovosť;
- Madagaskar vystúpil z WHO;
- Zem je plochá;
- Za úspechom novej spravodajskej online televízie je spoločnosť ESET;
- Hoaxy o útokoch z 11. septembra 2001;
- NATO malo na Slovensko tajné zasadnutie;
- Herci nacvičujú v Kongu novú pandémiu;
- Prechod vojenskej techniky poškodil most v Kremničke;
- Hrozba pokuty za zlý typ zimných pneumatík pre slovenských vodičov;
- Rožky sú plné chémie;
- Snahy o zavedenie 72 toaliet na Slovensku (hoax o 72 pohlaviach);
- Americký pôvod Halloweenu a jeho dehonestovanie;
- V maslách bude hmyzí tuk;
- Sýrsky diktátor Asad zahynul pri páde lietadla počas úteku z krajiny.

8 NENÁVISTNÉ PREJAVY

Najčastejším sprievodným javom pôsobenia dezinformácií je vyvolávanie alebo udržiavanie nenávisti voči konkrétnym osobám alebo skupinám (sexuálne menšiny, etniká, podľa vierovyznania či zamestnania – novinári, lekári, vedci, alebo podľa politického presvedčenia atď.). Tvorcovia hoaxov túto taktiku využívajú z dôvodu šírenia strachu – kto má strach, má väčšiu šancu uveriť hoaxu a môže byť ľahko manipulovateľný.

Sociálne siete sa stali zdrojom nevyčísliteľného množstva nenávistných prejavov. Mnohé z nich neboli odstránené. Naopak, zo strany spoločnosti Meta opakovane dochádzalo k vymazávaniu statusov a obmedzovaniu či rušeniu stránok, ktorých obsahom zameraním bolo poukazovať napríklad na pôsobenie ruskej propagandy, na skutočné správy z bojovej línie a podobne. Celé stránky boli vymazávané, na druhej strane, ich náprotivky zostávali roky nepotrestané. Exemplárnym dlhodobým príkladom je stránka Bádateľ tvoriaca nielen premyslené, ale aj očividné hoaxy na akékoľvek témy. Jej prevádzkovateľ stránku pravidelne dočasne vypína a verejne sa chváli tým, že tak robí s úmyslom vyhnúť sa trestu zo strany spoločnosti Meta.

Gro nenávistných prejavov sa týkalo LGBTQ+ ľudí. Mimoriadnu pozornosť v negatívnom zmysle slova pritiahli letné olympijské hry v Paríži. Masívne šírenie nenávisti a skresľovanie reality sa týkalo úvodného ceremoniálu, v prípade ktorého nechýbali ani fotografie vygenerované umelou inteligenciou.

Z konkrétnych osôb sa nenávisť dotkla alžírkej boxerky Imane Khelif. Na sociálnych sieťach bola zosmiešňovaná a označovaná za muža. K utvrdzovaniu viery v tieto hoaxy prispievala aj boxerská asociácia, ktorej vedenie malo prepojenia na Ruskú federáciu.

Nenaplnil sa hoax Lukáša Machalu, toho času vysokého štátneho úradníka na ministerstve kultúry, ktorý v roku 2023 predpovedal, že na letnej olympiáde budú zavedené kvóty pre povinnú účasť LGBTQ+ športovcov. Rovnaká osoba dlhodobo pôsobila proti tejto komunite a šírla nenávistné prejavy a manipulácie, ktorých cieľom bolo vytvorenie obrazu o jej postavení ako hrozby pre heterosexuálne rodiny.

Správa, podľa ktorej majú mať známe LGBTQ+ slovenské osobnosti „vraj AIDS“ nebola zo strany Facebooku odstránená. Jej autor sa sťažoval, že síce mal byť jeho účet za túto aktivitu obmedzený, avšak k vymazaniu tak závažného a nepravdivého konštatovania nedošlo. Bol to jeden z mnohých prípadov neschopnosti sociálnych sietí ochraňovať čo i len základnú ľudskú dôstojnosť. Vývoj boja proti nenávisti sa z pohľadu ich prevádzkovateľov dostal do bodu, že ktokoľvek mohol o hocikom napísať čokoľvek bez reálnych konsekvencií.

Transformácia nenávisti z virtuálneho do reálneho sveta nastala pri spomienkovej akcii trenčianskeho gymnázia na tragickú smrť dvoch LGBTQ+ ľudí z roku 2022,

ktorí zahynuli následkom teroristického útoku. Keď sa o tejto akcii dozvedeli dezinformačné zdroje a politicky exponované osoby, prostredníctvom sociálnych sietí rozvírili hladinu nenávisti, na ktorej konci bolo plánované podujatie zrušené. Pamiatku dvoch ľudí si žiaci i verejnosť pripomenuli blízko budovy školy.

Pozornosť médií a politických strán si získala pripomienka z Úradu vlády pri tvorbe novej koncepcie, podľa ktorej popieranie holokaustu nemalo byť prejavom extrémizmu. Úrad to označil za zlyhanie ľudského faktora a pripomienku stiahol.

Terčom pokusu o šírenie nenávisti sa stali piloti dopravných lietadiel. Jeden konkrétny status informoval v súvislosti s konšpiračnou teóriou chemtrails nasledovne: „Pod si uloviť svojho pilota, čo to na teba a tvoje deti sype... Začíname dnes... 10.4.2024...Zoznam vrahov bude priebežne aktualizovaný...”

V rámci svojej činnosti vysvetľovania dezinformácií sa projekt Hoaxy a podvody zameriaval na vysvetľovanie spojitosti falošných správ a nenávistných prejavov. V samostatných príspevkoch na sociálnych sieťach poukazoval na konkrétne príklady šírenia nenávisti či štvania spoločnosti, staval sa na obranu jednotlivcov i špecifických skupín s hlavnou myšlienkou rovnosti práv všetkých obyvateľov Slovenskej republiky. V rámci aktivít v reálnom svete bol projekt zapojený do verejnej prednášky na podujatí Pride v Banskej Bystrici počas ktorej došlo aj k distribúcii dúhových nálepiek s logom projektu.

9 EDUKAČNÉ KAMPANE

V rámci vzdelávacej činnosti projekt Hoaxy a podvody publikoval v roku 2024 niekoľko sérií edukačných kampaní, z ktorých každá obsahovala viacero statusov, prostredníctvom ktorých boli verejnosti poskytované základné informácie o danej téme, ako aj analýzy hoaxov s ňou súvisiacich.

HOAXY SA NA MŇA NELEPIA

Nosnou kampaňou prvého roku pôsobnosti projektu sa stala spolupráca so známymi osobnosťami pod názvom „Hoaxy sa na mňa nelepia“. Názov kampane bol totožný s tou, ktorá bola v rovnakom čase rok predtým zorganizovaná v rámci Polica-jného zboru na rovnakom princípe – prostredníctvom celospoločensky známych osobností komunikovať dôležitosť tém súvisiacich so strategickou komunikáciou, falošnými správami a nenávisťou.

Do kampane sa bez nároku na honorár zapojili:

- **Matej Drlička**, bývalý riaditeľ Slovenského národného divadla
nebezpečenstvo algoritmov na sociálnych sieťach
- **Filipp Sedov**, aktivista (Rus žijúci na Slovensku)
ruská propaganda a jej vplyv
- **Kristína Tormová**, herečka a moderátorka
nenávisť (nielen) v online priestore
- **Kamila Magálová**, herečka
sloboda médií
- **Roman Samotný**, aktivista
hoaxy a nenávisť (LGTBQ+)
- **Peter Bebjak**, režisér
emócie ako nástroj manipulácie
- **Emília Vášáryová**, herečka
odhodlanosť v boji proti dezinformáciám

Známe osobnosti doplnili seniorka Anna Křemenová oslovujúca svojich rovesníkov, ktorí sa často stávajú terčom pôsobenia falošných správ, a Vladislav Cuper, bývalý starosta obce Lodomirová, ktorý sa v roku 2022 stal obeťou ruskej propagandy vyvolanej dezinformáciou o zničení miestneho cintorína z dielne Veľvyslanectva Ruskej federácie na Slovensku.

Forma spolupráce s protagonistami pozostávala z nakrúcania krátkych videí, ktoré boli prezentované na sociálnych sieťach projektu. Verejnosť sa mohla do kam-

pane zapojiť formou získania nálepiek a odznakov, ktoré členovia tímu projektu distribuovali bezplatne.

VIANOCE BEZ HOAXOV

Ďalšou nosnou kampaňou boli „Vianoce bez hoaxov“. V prvom videu si diváci mohli pozrieť neúspešný pokus o telefonát dcéry s otcom. Rolí sa zhostili herečka Kristína Tormová a jej otec herec Boris Farkaš. Hlavnou myšlienkou videa bolo zobrazenie atmosféry, ktorá je prítomná v mnohých slovenských rodinách – otec sa začítal do dezinformačných správ na internete a dcére nedvihol mobil.

V priebehu nasledujúcich dní projekt publikoval viacero videí so stručnými odkazmi a návodmi od odborníkov. Vedkyňa Vladimíra Čavojová, novinár Vladimír Šnidl, aktivista Tomáš Kriššák a expert na strategickú komunikáciu Daniel Milo sa zaoberali aj témami: ako si overovať informácie, ako udržať vecnú diskusiu, čo je to konfirmačné skreslenie alebo ako komunikovať s obeťami hoaxov.

Kampaň bola završená na Vianoce, keď sa na verejnosť dostalo celé, nosné video – otec napokon dvihol mobil, dcére sa ospravedlnil za to, že sa začítal do „hlúpostí, ktoré mu poslal sused“, poďakoval sa jej, že ho pred nimi varovala a prišiel k nej domov stráviť Vianoce.

Cieľom publikovania celej verzie videa bolo zdôraznenie významu komunikácie v rámci rodín, ktorá môže eliminovať vplyv hoaxov na jej členov.

DVA ROKY VOJNY V UKRAJINE

Pripomenutie si priebehu vojny a ruských zločinov v Ukrajine prostredníctvom číselných štatistík a najznámejších hoaxov, ktoré zasiahli v danom období slovenský informačný priestor.

EÚ – MÝTY VS. FAKTY

Vysvetľovanie najčastejších a najpretrvávajúcejších hoaxov útočiacich na Európsku úniu (nedemokratické združenie, diktát Bruselu, fiktívne nariadenia atď.).

20 ROKOV V NATO

Pri príležitosti okrúhleho výročia vstupu Slovenskej republiky do NATO bol súčasťou kampane výpočet výhod a prínosov z členstva.

HOAXY O RTVS

Vysvetlenie v tej dobe najčastejšie šírených falošných správ o RTVS (dnes STVR), a to najmä zo strany politicky exponovaných a vplyvných osôb. Kampaň vznikla v spolupráci s RTVS (nehospodárny manažment, drahé externé služby, neobjektívne spravodajstvo bez dôvery divákov, žiadna podpora domácej tvorby).

RUSKÝ JADROVÝ MIER

Séria videí pripomínajúca vyhrážky predstaviteľov a kolaborantov ruského režimu, ktorí sa na pravidelnej báze vyhrážali celému svetu jadrovou vojnou. Širšou súčasťou kampane boli videá zachytávajúce reálny život v Rusku bez cenzúry a dopady propagandy na miestnych obyvateľov. Cieľom kampane bolo poukázanie na reálne dianie v Ruskej federácii.

1968

Kampaň zameraná na výročie okupácie Československa vojskami Varšavskej zmluvy. Jedna časť kampane mala formu špeciálneho podcastového vysielania s historikom Tomáš Klubertom a herečkou Táňou Pauhofovou, ktorá účinkovala v dobovom filme o tejto udalosti – Vlny. V ďalšej časti bola komunikácia zameraná na vysvetľovanie pretrvávajúcich dezinformácií – Rusi prišli do Československa potlačiť fašizmus, za okupáciu sú zodpovední Ukrajinci, Rusi prišli legitímne na pozvanie vlády alebo naratívny schvaľujúce okupáciu ako bratskú pomoc. Kampaň dopĺňali spomienky ľudí a prehranie dobového vysielania československého rozhlasu.

HOAXY STARÝCH MÁM

Kampaň o tradičných, ľudových hoaxoch, ktoré sa v slovenských rodinách šíria desaťročia s poukázaním na to, že v niektorých prípadoch ide o reálne, avšak zmanipulované základy informácií. Hoaxy analyzoval lekár Milan Kulkovský, keďže najčastejšie sa týkali oblasti zdravia.

PRAVÁ TVÁR SOCIALIZMU

V slovenskej spoločnosti naďalej pretrváva sentiment za minulým režimom, ktorý sa pretavuje do podoby falošných správ. V spolupráci s historikmi a relevantnými historickými zdrojmi projekt vysvetľoval falošnosť aj takýchto tvrdení: za socializmu si všetci boli rovní, vzťahy boli lepšie, potraviny boli kvalitnejšie a tak ďalej. Ako protipríklad boli uvádzané skutočné reálie, ako napríklad monsterprocesy proti nepriateľom režimu, nemožnosť cestovania či znárodňovanie majetku.

VÝROČIA A CITÁTY

Výročia významných domácich a zahraničných udalostí boli vhodnou príležitosťou na pripomenutie ich významu. Princípom strategickkej komunikácie v prípade výročí bolo vysvetľovanie historických udalostí v kontexte súčasného sveta, prípadne aj ich využívanie na obranu voči hybridným hrozbám. Cieľom pripomínania výročí bolo poukazovanie na paradoxy súčasnosti, budovanie vlastenectva na báze inšpirovania sa od predkov a zvyšovanie odolnosti voči propagande.

V roku 2024 si projekt Hoaxy a podvody pripomenul okrem iného aj tieto výročia: pomoc USA pre ZSSR počas II. svetovej vojny, okupácia vojskami Varšavskej zmluvy, vznik Československej republiky, uvedenie platnosti Židovského kódexu v Slovenskom štáte, napadnutie Poľska zo strany ZSSR a tak ďalej.

Citáty historických osobností mali z pohľadu strategickkej komunikácie rovnaké úlohy, popri ktorých predstavovali efektívnejší spôsob komunikácie z dôvodu, že ich nositeľmi boli konkrétne osobnosti.

HOAX ROKA 2023

Interaktívna kampaň, ktorej cieľom bolo pripomenutie najexponovanejších a najmasívnejších dezinformácií za kalendárny rok 2023 s využitím zapojenia verejnosti formou hlasovania. Víťazom ankety sa stala predpoveď, podľa ktorej budú slovenskí muži mobilizovaní do vojny do Ukrajiny v septembri 2023.

10 PODCASTY

V roku 2024 projekt Hoaxy a podvody začal vyrábať podcasty v podobe zvukových aj audiovizuálnych foriem. Moderátorkou relácií sa stala Jana Krescanko Dibáková, dlhoročná televízna moderátorka.

Hlavnou úlohou podcastov bolo poskytnutie inovatívneho, moderného a zaujímavého prostredia pre diskusiu o špecifických témach. Pridanou hodnotou bola účasť rešpektovaných kapacít a známych osobností, ktoré mali na rozdiel od anonymných statusov na sociálnych sieťach zabezpečiť znaky dôveryhodnosti, odbornosti a adresnosti. V roku 2024 projekt Hoaxy a podvody publikoval tieto podcasty v dĺžke od 40 do 60 minút:

- 1. Okupácia 1968** – Diskusia o výročí okupácie Československa vojskami Varšavskej zmluvy v rokoch 1968 – 1991. Cieľom diskusie bolo poukázať na stále sa šíriace hoaxy o tejto historickej udalosti. Hostami boli historik T. Klubert a herečka T. Pauhofová.
- 2. Nežná revolúcia** – Diskusia pri príležitosti výročia Nežnej revolúcie zo 17. novembra 1989. Jej cieľom bolo poukázať na šíriace sa hoaxy ohľadom tejto udalosti, ako aj posilnenie prirodzeného vlastenectva. Hostom bol jeden z jej hlavných predstaviteľov – sociológ Fedor Gál.
- 3. Pandémia** – Diskusia o pandemických hoaxoch, ktoré aj v roku 2024 pretrvávali v slovenskej spoločnosti. Hostami boli patofyziológ a molekulárny biológ Peter Celec a infektológ Peter Sabaka, ktorý sa stal v čase pandémie obeťou nenávistných prejavov a falošných správ.
- 4. Hoaxy v rodine** – Diskusia o tom, prečo sú dezinformácie na Slovensku také úspešné a ako by ich obyvatelia mali zvládať v rámci rodinných vzťahov. Hostami boli vedkyňa Vladimíra Kurincová Čavojová a psychológ Miron Zelina.
- 5. Ruská vojna v Ukrajine** – Diskusia so slovenským kňazom Petrom Krenickým, ktorý viac ako tri desaťročia pôsobí v Ukrajine, sa zamerala na jeho osobné skúsenosti po začiatku ruskej vojny. Rozhovor viedol D. Púchovský aj o tom, ako kňaza mučili ruskí vojaci, ale aj ako si zachovať nádej v ťažkých chvíľach.

Súčasťou spolupráce s J. Krescanko Dibákovou bolo zverejnenie živého video prenosu s D. Púchovským, počas ktorého diskutovali o aktuálnych trendoch v oblasti dezinformácií a odpovedali na otázky zaslané divákmi.

Ďalším spoločným produktom bolo osem častí rubriky Hoax týždňa, ktorá pozostávala z maximálne 90-sekundových videí zverejňovaných na týždennej báze o aktuálne šírenom hoaxe z posledného obdobia.

Podcasty boli preberané a prepisované do článkov na portáli SME.sk, kde J. Krescanko Dibáková pôsobí ako moderátorka diskusnej relácie Aréna.

11 PODVODY

V rámci projektu Hoaxy a podvody dochádzalo k upozorňovaniu verejnosti na pretrvávajúce pôsobenie podvodov v online prostredí s dôrazom na ich výskyt na sociálnych sieťach. Sledovatelia projektu boli varovaní pred podvodníkmi v priemere raz do týždňa.

Stabilné pôsobenie podvodníkov je dôkazom obmedzených možností orgánov činných v trestnom konaní, ktorých najčastejšie limituje geografická vzdialenosť páchatel'ov a technologické prekážky zakrývajúce stopy pôvodcov takehoto konania. Z uvedeného hľadiska je naďalej nevyhnutné dbať na prevenciu a vzdelávanie formou jasných komunikačných línií, strategickej komunikácie a zdieľania konkrétnych prípadov (modus operandi).

Čo sa týka charakteru podvodných konaní, vo väčšinovej miere prípadov dochádzalo k **používaniu zaužívaných metód a praktík**. Ich spoločným menovateľom bolo získavanie finančných prostriedkov od obetí, najčastejšie formou prezradenia citlivých údajov debetných a kreditných kariet.

Príklady podvodných činností v online priestore:

- Falošné SMS správy v mene kuriérskych spoločností alebo Slovenskej pošty oznamujúce prichádzajúci balík. Obsahovali podvodný hypertextový odkaz. Takéto správy chodili aj osobám, ktoré reálne čakali na balík, preto by predmetom protiopatrení malo byť preverenie úniku údajov o reálnych objednávkach;
- Falošné e-maily od záujemcov, ktorí reagujú na konkrétne inzeráty a požadujú o zadanie citlivých údajov z karty;
- Zneužívanie inštitúcií, autorít a influencerov na propagovanie výhodných investičných schém. Medzi obeťami technológie deepfake boli Národná banka Slovenska, lekári a politici;
- Prípady falošných amerických vojakov kontaktujúcich osamelé ženy;
- Falošný e-mail zneužívajúci Finančnú správu SR ohľadom vrátenia preplatku dane;
- Falošné súťaže o prehnane a nereálne ceny v mene malých podvodných stránok, ktoré tieto statusy sponzorovali – bez zásahu zo strany Meta;
- Odškodnenie vo výške 2,5 milióna dolárov od OSN;
- Pôsobenie falošných čínskych bankárov poskytujúcich výnosné obchodné príležitosti;
- Falošný e-mail zneužívajúci Netflix a vyzývajúci k aktualizácii osobných údajov;

- Zneužívanie spoločnosti Ticketportal ohľadom predaja lístkov na lákavé podujatia formou hovorov aj e-mailov;
- Falošné listy podpísané policajným prezidentom obviňujúce prijímateľa z trestnej činnosti (drogy, pedofília);
- Falošná správa od priateľov z Facebooku vyzývajúca urýchlene skontrolovať poslaný odkaz, ktorý má obsahovať fotografie príjemcu;
- Podvodné online kasíno, na ktorého propagáciu bol zneužitý zahraničný influencer Mr. Beast;
- Nabádanie na platenie za fiktívny tovar formou darčkových kariet, napríklad na platformu Steam;
- V prípade reálnych technických problémov Facebooku poskytovanie falošnej a podvodnej technickej podpory, napríklad prostredníctvom sociálnej siete X;
- Nekalá praktika: žiadanie úhrady registračných poplatkov od nových podnikateľov;
- Nekalá praktika: predaj predražených diaľničných známok;
- Falošné správy s podvodným odkazom upozorňujúce na expiráciu diaľničných známok;
- Poskytovanie podvodných pôžičiek online;
- Podozrivo lacné produkty – iPhone za dve eurá, alebo „mystery box“ od obchodu Sephora za obdobnú sumu;
- Ponúkaná pomoc podvedeným obetiam online podvodov – pomoc ponúkajú podvodníci;
- Mimoriadne výhodné a nereálne investície do kryptomien;
- Podvodné správy od detí rodičom (stratil som telefón, potrebujem rýchlo peniaze);
- Falošné ponuky práce cez Facebook aj LinkedIn (takto bola zneužitá spoločnosť Alza);
- Falošné cestovné kancelárie (môžu mať aj falošné weby), prípadne prehnane nereálne súťaže o dovolenkové pobyty.

Osobitnú pozornosť si vyžadovali dva typy podvodov:

Prvým boli falošné e-maily zasielané v mene rôznych spoločností, napríklad Slovenskej filharmónie, a to prostredníctvom advokátskych kancelárií (taktiež sa tváril ako reálne). V správe bola obeť oboznámená, že porušila autorské práva. Mohlo ísť o úspešný podvod z toho hľadiska, že množstvo ľudí pôsobí na sociálnych sieťach, zverejňuje fotografie a videá – a môže tak ľahko prepadnúť strachu, že nevedomky došlo k porušeniu autorských práv, za ktoré musia pod vyhrážkami advokátov zaplatiť.

Druhým prípadom boli statusy, ktoré vyzývali verejnosť na pomoc pri pátraní po nezvestných deťoch. Išlo aj o reálne prípady. Len čo takýto status dosiahol veľkú mieru zdieľania, jeho autor ho prepísal do takej podoby, ktorej cieľom bolo získať od ľudí peniaze – s pôvodným obsahom o nezvestných deťoch už nemal nič spoločné. Potenciálne obeť tak v koncovke videli masovo zdieľaný status s upraveným podvodným textom. Vďaka jeho masovému šíreniu v novej podobe mohla potenciálna obeť nadobudnúť dojem, že tak masívne odporúčané investovanie je výhodné. Išlo o jednoduchý modus operandi – získať si pozornosť publika prostredníctvom citlivej témy (nezvestné deti) a následne všetko prepísať do podvodnej podoby.

12 ĎALŠIE AKTIVITY PROJEKTU

LETÁKY NA HRADE

Zakladateľ projektu Hoaxy a podvody upozornil na prítomnosť dezinformačných a nenávisných letákov na Bratislavskom hrade v miestnosti, ktorá bola prenajatá na výstavu obrazov politicky exponovaných osôb. Letáky sa nachádzali na informačnom pulte pri vstupe. Išlo o miestami extrémistický obsah, kde nechýbali hákové kríže a nenávisné útoky proti konkrétnym osobám.

Zistenia boli prezentované vo viac ako sedemminútovom videu. Napriek jeho nadmernej dĺžke video vyvolalo ohlas v spoločnosti, keď si ho pozrelo vyše stodvadsaťtisíc ľudí. O obsahu letákov bola upovedomená polícia a správca priestorov (NR SR). Letáky sa od nasledujúceho dňa po zverejnení videa v galérii už neobjavili.

VLASTNÉ PUBLIKÁCIE

Projekt Hoaxy a podvody publikoval v kalendárnom roku 2024 tri vlastné publikácie distribuované verejnosti.

Prvou bola **Správa o dezinformáciách na Slovensku za rok 2023**. Dovtedy vychádzal podobný ročný prehľad pod záštitou Policajného zboru. Rovnako ako za policajného pôsobenia, aj v rámci samostatného, nezávislého projektu priniesol laickej a odbornej verejnosti v slovenskej a anglickej verzii stručný prehľad vývoja dezinformácií, hoaxov a informačných manipulácií na Slovensku za rok 2023.

Druhá publikácia **Staň sa lovcom hoaxom** bola určená pre žiakov základných a stredných škôl. Prostredníctvom jednoduchého a pútavého jazyka im bola vysvetlená hrozba sociálnych sietí a ich algoritmov, mohli spoznať históriu i súčasnosť hoaxov a na konci sa mohli zapojiť do cvičenia pod vedením svojho pedagóga. Materiál bol súhrnom vstupnej prednášky pre žiakov, ktorá bola prezentovaná zástupcami projektu v roku 2024.

Tretia publikácia bola **Ako komunikovať s obeťami hoaxov** a jej hlavnú rolu napovedal podtitul **Pomocník pre rozhovory o hoaxoch a faktoch**. Išlo o materiál pre ľudí, ktorí vo svojom okolí mali príbuzných či známych veriacich v dezinformácie. Manuál o tom, ako s takouto skupinou komunikovať, bol zostavený na základe diskusií s odborníkmi ako Daniel Milo, Jakub Goda, Tomáš Kriššák, Jakub Kobela, Vladimír Šnidl, Viktória Sunyik, Branislav Uhrecký, Vladimíra Čavojová a Peter Halama.

TLAČOVÉ SPRÁVY

Projekt Hoaxy a podvody v kalendáriom roku 2024 posielal slovenským médiám, organizáciám, štátnym zložkám a jednotlivcom tlačové správy. Tlačové správy boli preložené do anglického jazyka a distribuované zahraničným partnerom projektu vrátane štátnych zložiek partnerských krajín, zahraničným veľvyslanectvám a jednotlivcom.

Cieľom tejto činnosti bolo poskytnutie rozsiahlejších analýz a vstupov, ktoré svojím rozsahom a odbornejším spracovaním nezapadali do prostredia sociálnych sietí, ako aj zvýšenie povedomia o aktuálnej situácii na Slovensku, poskytovanie autentických informácií na rozširovanie prehľadu jednotlivcov i organizácií. V prípade adresátov z radov médií išlo o zvyšovanie pravdepodobnosti spracovania a zverejňovania tém v rámci ich komunikačných kanálov.

Prehľad odoslaných tlačových správ:

- Oznam o začiatku činnosti projektu Hoaxy a podvody
- Zriadenie špeciálnej e-mailovej adresy projektu pre všetkých kandidátov na post prezidenta Slovenskej republiky pre nahlasovanie dezinformácií týkajúcich sa ich osôb
- Viacero prehľadov dezinformačných naratívov súvisiacich so slovenskými prezidentskými voľbami vrátane predpovedí vývoja pôsobenia dezinformačnej scény
- Správa o šírení hoaxov zo strany Veľvyslanectva Ruskej federácie na Slovensku
- Hoax o zapojení slovenskej armády do vojny v Ukrajine
- Hoax o predaji ľudských orgánov zo strany Ukrajincov
- Hoax o biolaboratóriách šírený ruskou ambasádou na Slovensku
- Správa o účasti občanov Slovenskej republiky na Svetovom festivale mládeže v Soči
- Prehľad ruských zdrojov opisujúcich prítomnosť slovenských pozorovateľov ruských prezidentských volieb
- Prehľad účtov, ktoré v prípade teroristického útoku v Moskve šíрили dezinformácie o zodpovednosti Ukrajincov
- Upozornenie na obnovovanie diplomatických vzťahov prostredníctvom aktivít a stretnutí s ruskými predstaviteľmi v rámci pôsobnosti Veľvyslanectva Ruskej federácie v Bratislave
- Upozornenie na recepciu konanú na ruskej ambasáde v Bratislave s poukázaním na prejavy akceptácie a sympatizácie zo strany slovenských účastníkov
- Upozornenie na aktuálne šírené hoaxy v súvislosti s atentátom na premiéra Slovenskej republiky, prehľad všetkých zachytených dezinformačných naratívov

- Analýza úpadku hoaxy o mobilizácii slovenských mužov do Ukrajiny z roku 2023
- Upozornenie na zneužitie V. Putina slovenskou dezinformačnou scénou, ktorá šírla jeho nepravdivé vyhrážky štátom podporujúcich Ukrajinu
- Prehľad hybridných aktivít občanov Slovenskej republiky v prospech Ruskej federácie
- Priebežne zasielané stručné upozornenia na aktuálne témy v oblasti hybridných hrozieb

Organizácie či jednotlivci sa môžu prihlásiť na odber tlačových správ zaslaním správy na **info@hoaxypodvody.sk**.

PREDNÁŠKY

Tím Hoaxy a podvody sa v roku 2024 začal venovať prednáškovej činnosti s edukatívnym cieľom vo forme osobného kontaktu s poslucháčmi. Prednášky sa týkali tém sociálnych sietí a rizík spojených s ich používaním, falošných správ, návrhov na riešenia a v niektorých prípadoch aj cvičení, ktoré mali preukázať zmysel pôsobenia a účinnosti dezinformácií. Prednášky boli prispôbené a cielené na žiakov základných a stredných škôl, ale aj vysokých škôl a na seniorov. V roku 2024 boli realizované 21-krát pre viac než 40 tried.

Poslucháči boli na začiatku prednášok upozornení na apolitickosť školského prostredia a s tým súvisiacou podmienkou o nemenovaní žiadnych politikov alebo politických strán. Napriek uvedenému faktu boli zaznamenané snahy od politicky exponovaných osôb šíriť hoaxy vo vzťahu k prednáškovej činnosti projektu Hoaxy a podvody, ktorá mala byť podľa nich spolitizovaná a propagujúca konkrétnu politickú stranu, politikov či „liberálnu ideológiu“, čo bolo v rozpore s realitou. Na základe uvedeného nebola prednášková činnosť, až na malé výnimky, medializovaná, aby sa predišlo nenávisťným prejavom, vulgárnym útokom a inému spôsobu šírenia nenávisť založeného na klamstve, ktorých autormi sa stávali vplyvné osobnosti v slovenskom informačnom priestore.

PODUJATIA

Zástupcovia projektu Hoaxy a podvody absolvovali v kalendárnom roku 2024 viacero podujatí, na ktorých vystupovali ako poslucháči za účelom ďalšieho vzdelávania alebo ako prednášajúci.

Slovinsko: Dva vzdelávacie pobyty zamerané na strategickú komunikáciu a digitálnu diplomáciu pod záštitou Centre for European Perspective a ambasádou USA v Slovinsku za účasti zástupcov z viac ako 20 krajín. Slovensko bolo jedinou krajinou, ktorú zastupoval neštátny sektor.

Brusel: Účasť na projekte EU Media Campus s účastníkmi takmer z každej členskej krajiny EÚ. Cieľom podujatia bol rozvoj spolupráce medzi novinármi a overovateľmi faktov, ako aj nadviazanie spolupráce s európskymi štruktúrami.

Praha: Účasť na prestížnej medzinárodnej konferencii Globsec s nadviazaním dôležitých kontaktov. Na fóre sa zúčastnilo vyše dvetisíc účastníkov z viac ako sedemdesiatich krajín a aktivity projektu boli predstavené niektorým politickým, vojenským, diplomatickým a analytickým špičkám z celého euro-atlantického priestoru.

Riga: Ďalšou prestížnou konferenciou bola Emergency Trends in Social Media, ktorú organizovalo Centrum výnimočnosti NATO pre strategickú komunikáciu a na ktorej boli predmetom diskusií aktuálne trendy v oblasti rozvoja dezinformačných praktík.

Viedeň: Organizácia DFRLab zorganizovala praktické školenie zamerané na nástroje využiteľné v procese odhaľovania dezinformácií.

Slovensko: Prvý teambuilding členov tímu Hoaxy a podvody.

Iné: Projekt Hoaxy a podvody mal svoje zastúpenie na medzinárodnom fóre „Innovative Library in Digital Era“ (ILIDE) v Jasnej; na výročnom stretnutí absolventov líderského programu v Londýne, ktoré každoročne organizuje Mníchovská bezpečnostná konferencia a Kőrber Stiftung; na výročnej konferencii AmCham; na medzinárodných konferenciách CEDMO v Prahe a Fejk v Košiciach; na odbornej diskusii pod záštitou Atlantic Council; na workshope organizovanom Demagog.sk; na festivale Pride v Banskej Bystrici, ako aj na ďalších odborných fórach a verejných podujatiach.

V MÉDIÁCH

Projekt Hoaxy a podvody sa po svojom spustení v januári 2024 etabloval ako hodnoverný zdroj nielen pre slovenské médiá. Rozhodujúcim faktorom pre tento úspech sa stalo vybudované meno a úspechy stránky „Hoaxy a podvody – Polícia SR“, ktorej zakladateľ spustil nový projekt, ako aj široká podpora verejnosti.

Projekt bol v kalendárnom roku 2024 citovaný viac ako dvestokrát v celoštátnych a regionálnych médiách na Slovensku, niekoľkokrát aj v zahraničí.

13 ZÁVER

Rok 2024 nepriniesol dôvody, ktoré by viedli k pozitívnym záverom v oblasti odolnosti Slovenskej republiky proti hybridným hrozbám. **Absencia efektívnych proaktívnych a reaktívnych nástrojov ruka v ruke s nedostatkom odborných kapacít poskytli zahraničným a cudzím aktérom voľné pole pôsobnosti.**

Tam, kde zlyhával štát, nastupovala občianska spoločnosť, ktorej členovia vykonávali svoju činnosť na dobrovoľnej báze popri zamestnaní, prípadne sčasti boli ich aktivity kompenzované domácimi a zahraničnými grantmi alebo prostredníctvom crowdfundingových výziev. Príklady niektorých úspešných výziev preukázali dopyt u širokej verejnosti po pokračovaní v aktivitách budujúcich efektívnu strategickú komunikáciu a vedenie boja proti dezinformáciám. Zomknutie občanov s cieľom rôznymi spôsobmi podporovať uvedené aktivity bolo **najpozitívnejšou správou roka 2024.**

Druhou pozitívnou správou v poradí bola ochota a odhodlanie bývalých štátnych zamestnancov pokračovať vo svojej pôvodnej činnosti v rámci tretieho sektora a rôznych projektov. Nielen projekt Hoaxy a podvody, ale aj NEST Institute či Slovak Media Monitor a ďalší poskytovali verejnosti špecifické produkty osobitného zamerania, ktoré ako celok tvorili silný pilier strategickú komunikáciu so zaujímavým potenciálom zjednotenia v rámci pôsobenia pod strechou štátnej inštitúcie do budúcnosti.

Kontinuálne pôsobenie dlhoročne etablovaných projektov a jednotlivcov v oblasti budovania odolnosti voči hybridným hrozbám a skutočné vlastenectvo boli ďalšími dôkazmi aktívnej občianskej spoločnosti a záujmu verejnosti o posilňovanie štátnej zvrchovanosti tam, kde prirodzená rola štátnych inštitúcií zlyhávala.

Geopolitický vývoj zo začiatku roka 2025 a morálne obraty prevádzkovateľov niektorých sociálnych sietí boli garanciou pretrvávajúceho chaosu a pokračujúceho boja s presadzovaním ruských záujmov využívajúcich nastavenú anarchiu. Čoraz viac sa do popredia bude dostávať schopnosť Európskej únie a jej inštitúcií nielen defenzívne, ale aj ofenzívne vzdorovať kremeľským hybridným aktivitám a neochote majiteľov sociálnych sietí dodržiavať základné pravidlá.

Integrita medzinárodných spoločenstiev a zomknutosť ich členov bude predstavovať kľúčový faktor pre ďalší vývoj vo svete hybridných hrozieb. Na prvom mieste bude aj naďalej stáť značná časť odhodlanej spoločnosti ochotná hájiť princípy demokracie a prozápadného smerovania Slovenskej republiky.

Zachovanie odhodlania a vyvarovanie sa pocitom frustrácie, demotivácie a kapitulácie budú významnými bariérami medzi nádejou do budúcnosti a kolaboráciou s putinovským režimom.

ĎAKUJEME ZA PODPORU A SPOLUPRÁCU

Najviac kľúčovým faktorom, ktorý rozhodol o úspešnom štarte projektu Hoaxy a podvody v januári 2024, bola zbierka verejnosti prostredníctvom platformy Donio.sk, ktorá za jeden mesiac dosiahla výšku 31 165 eur. Projekt v priebehu roka predstavil ďalšie možnosti svojho financovania prostredníctvom darov či dodnes prebiehajúcej formy podpory cez platformu Darujme.sk.

Všetkým podporovateľom vyjadruje tím Hoaxy a podvody úprimné poďakovanie z celého srdca. Bez nich by nič, čo je uvedené v tejto ročenke, nebolo možné zrealizovať.

Veľké poďakovanie patrí odborníkom a súkromným či štátnym inštitúciám, ktoré projektu Hoaxy a podvody poskytovali v roku 2024 súčinnosť pri vysvetľovaní hoaxov. Expertné argumenty tvoria argumentačný základ každej dobrej a vierohodnej analýzy.

Tím Hoaxy a podvody ďakuje nasledovným organizáciám, ktorých spolupráca má bezplatnú alebo veľmi priaznivú podobu, bez ktorej by projekt nebol tam, kde je dnes.

www.nato.int

www.legalfirm.sk

www.shape.sk

www.sme.sk

www.video.sme.sk

www.liptovlab.sk

www.trollwall.ai

www.kuraharabura.sk

www.donio.sk

www.darujme.sk

www.infosecurity.sk

www.eliteprint.sk

www.fiz.sk

www.knbj.sk

Text:

David Púchovský

Korektúry:

Marta Pavelková, Matej Trančo

Dizajn (obálka, DTP):

Jakub Kotúč

Odborná konzultácia

tím Hoaxy a podvody

Nepredajné.

Táto publikácia nevznikla na základe objednávky žiadnej politickej strany, ide o výhradné dielo autora, ktorý ňou nadväzuje na svoje predošlé diela spracovávané počas jeho pôsobenia v Policajnom zbore.

© Hoaxy a podvody, 2025.

Všetky práva vyhradené.

WWW.HOAXYAPODVODY.SK

**#ZASTAVME
#HOAXY**

